

Kulturminnevernplan for Skedsmo kommune

Skedsmo 2010

Forord

Det ble i 2009 bestemt å igangsette arbeidet med revidering av Skedsmo kommunes kulturminnevernplan: Landskap, Kulturlandskap og Kulturminner i Skedsmo, fra 1998.

Den gamle planen hadde et sterkt fokus på landskap og kulturlandskap. Revideringen har i all hovedsak tatt for seg kulturminnedelen som er gjennomgått i sin helhet. Når det gjelder landskap/kulturlandskap er kap. 2 i den gamle planen i noe revidert form videreført i den reviderte planen. Landskap/kulturlandskap er ikke gjennomgått i detalj.

Gjennomgangen av kulturminnene er foretatt ved en gjennomgang av SEFRAK-registeret for Skedsmo som opprinnelig omfattet 911 objekter, men som var redusert til ca 670 i 2007. Videre er Askeladden - Riksantikvarens database for kulturminner, Fylkesdelplan for kulturminner og kulturmiljøer i Akershus, lokalhistorisk litteratur, samt befaringer av hele kommunen, brukt som grunnlagsmateriale for planen. Lokale ressurspersoner er brukt som referansegruppe.

Formålet med planen er økt bevissthet blant kommunens innbyggere, eiere og brukere av kulturminner for hvilke ressurser kulturminnene i Skedsmo utgjør for lokalmiljøet.

Videre skal planen danne grunnlag for bedre saksbehandling i den kommunale arealforvaltningen og byggesaksbehandlingen. Planen inngår som grunnlagsmateriale for kommuneplanarbeidet.

Arbeidet med planen er utført av Akershusmuseet v/konservator Petter Tønder Jakobsen i nært samarbeid med avdeling for allmenn kultur, Skedsmo kommune.

Planen består av følgende deler:

- Et kapittel om kulturminnevern generelt, med begrunnelser, definisjoner, virkemidler og aktører.
- Et kapittel om kulturminnetyper i Skedsmo med eksempler.
- Et kapittel om Skedsmos kulturlandskap.
- Vurdering av verneverdige kulturminner i Skedsmo, inndelt i seks geografiske områder, Lillestrøm - Kjeller - Strømmen – Skjetten - Skedsmokorset – Leirsund,Asak
- Kart over de seks geografiske områdene med kartfestete objekter

Denne planen har følgende mål:

Bevaring:

Et mål med denne planen er å bevare et representativt utvalg av kulturminner, kulturmiljøer og kulturlandskap som belyser Skedsmos historie, fra de tidligste tider og frem til i dag. De bevarte kulturminnene skal gjenspeile både bredde, mangfold og særpreget i kommunens historie. Planen skal gi en oversikt over hvilke kulturminner, kulturmiljøer og kulturlandskap som i dag vurderes som verdifulle.

Forvaltning:

Det er viktig at kommunen integrerer og tar hensyn til kulturminner i sin virksomhet og arealplanlegging. Planen er ment som et hjelpemiddel for kommunal arealplanlegging og saksbehandling etter Plan og bygningsloven. Planen redegjør også for hvilke juridiske, økonomiske og andre virkemidler som kan brukes for ivareta kulturminneverdier.

Formidling:

For at kulturminner skal bli godt bevart og få en større betydning som ressurser i samfunnsutviklingen, er det avgjørende med formidling av kulturminner som gir folk kunnskap og opplevelser. God formidling er viktig for at allmennheten skal få forståelse for betydningen av kulturminnevern. Her gjøres det allerede en stor innsats av både frivillige og offentlige aktører som historielag, Fortidsminneforening, skole og museer.

Verdiskaping:

I den nye stortingsmeldingen "Leve med kulturminner", er det lagt stor vekt på den positive betydningen kulturarven kan ha for utviklingen av gode, attraktive og levende lokalsamfunn og som grunnlag for næringsliv. Et eksempel i Skedsmo er STRAKKS prosjektet i Lillestrøm øst, hvor man arbeider med fornyelse innenfor eksisterende bystruktur og hvor bevaring av historiske spor inngår som et av premissene.

Innholdsliste

1	Kulturminnevern	6
1.1	Hva er kulturminner, kulturmiljøer og kulturlandskap.....	6
1.2	Hvorfor ta vare på kulturminner.....	6
1.3	Hvilke kulturminner skal vi ta vare på?	7
1.3.1	Nasjonal, regional og lokal verdi.....	7
1.3.2	Vurdering av verneverdi	8
1.4	Hvordan ta vare på kulturminner	9
1.4.1	Informasjon, kommunikasjon og kunnskap.....	9
1.4.2	Kulturminnevernplaner.....	10
	Registreringer.....	10
	Verneverdig.....	10
1.5	Lovverket	11
1.5.1	Plan og bygningsloven (PBL).....	11
1.5.2	Kulturminneloven (KML)	12
1.5.3	Naturmangfoldloven.....	12
1.6	Økonomiske virkemidler.....	12
1.7	Praktiske virkemidler	12
1.8	De ulike formene for vern av kulturminner.....	13
1.8.1	Fredninger etter kulturminneloven	13
1.8.2	Bevaring etter plan- og bygningsloven/ Regulering til hensynssone bevaring	13
1.8.3	Aktørene.....	14
1.8.4	Offentlig forvaltning.....	14
1.8.5	Miljøverndepartementet.....	14
1.8.6	Fylkesmannen.....	14
1.8.7	Riksantikvaren.....	15
1.8.8	Fylkeskommunen.....	15
1.8.9	Kommunen	15
1.8.10	Fortidsminneforening, historielag og andre frivillige organisasjoner	15
1.8.11	Eiere av kulturminner	16
1.8.12	Saksbehandlingsrutiner i plan- og byggesaker som involverer kulturminner	16
2	Kulturminner i Skedsmo	17
2.1	Fornminner	17
2.2	Kulturminner fra Nyere tid.....	17
2.2.1	Veier.....	18
2.2.2	Byggeskikk i Skedsmo 1860-2010	18
2.2.3	Kulturminner knyttet til landbruk/Gårdsbebyggelse	19
2.2.4	Tunformer	19
2.2.5	Våningshus	19
2.2.6	Stabbur/bu.....	20
2.2.7	Låver.....	20
2.2.8	Tettstedsbebyggelse	20
2.2.9	Offentlige bygninger.....	21
2.2.10	Skoler.....	22
2.2.11	Kirker.....	22
2.2.12	Jernbane/samferdsel.....	22
2.2.13	Industri/næring.....	22
2.2.14	Forsvarsanlegg.....	23
2.3	Oversikt over objekter med formelt vern i Skedsmo	24
2.3.1	Fornminner	24

2.3.2	Fredete Bygninger/objekter (inkl listeførte kirker)	24
2.3.3	Bygninger/objekter regulert til spesialområde bevaring	25
2.3.4	Oversikt over objekter i statlige verneplaner	26
2.3.5	Andre	26
3	Landskap og kulturlandskap i Skedsmo	27
3.1	Landskapstrekk	27
3.1.1	Åslandskapet	27
3.1.2	Elvelandskapet	27
3.1.3	Ravinlandskapet	28
3.1.4	Skogsområder	29
3.2	Kulturmarkstyper	29
3.2.1	Dyrket mark	29
3.2.2	Slåttemark	30
3.2.3	Beitemark	30
3.2.4	Lauving	30
3.2.5	Åkerholmer og randsoner	31
3.2.6	Gården i akershuslandskapet	31
3.3	Karakteristiske landskap i Skedsmo	32
3.3.1	Myrersletta	32
3.3.2	Møyen og Solberg	32
3.3.3	Skedsmovollen	32
3.3.4	Farseggen og Bøler	32
3.3.5	Leirelvsletta	33
3.3.6	Kongsrud	33
3.3.7	Kjeller	33
3.3.8	Strømmen	33
3.3.9	Lillestrøm	33
4	Område 1 - Lillestrøm	35
5	Område 2 - Kjeller	42
6	Område 3 - Strømmen	46
7	Område 4 - Skjetten	51
8	Område 5 - Skedsmokorset	55
9	Område 6 - Leirsund–Asak	59

1 Kulturminnevern

1.1 Hva er kulturminner, kulturmiljøer og kulturlandskap

Kulturminneloven definerer hva kulturminner og kulturmiljøer er:

Med kulturminner menes alle spor etter menneskelig virksomhet i vårt fysiske miljø, herunder lokaliteter det knytter seg historiske hendelser, tro og tradisjon til.

Med kulturmiljøer menes områder hvor kulturminner inngår som del av en større helhet eller sammenheng.

Definisjonen på kulturminne er svært vid og omfatter alt som er skapt av mennesker, fra de eldste steinalderboplassene til de nyeste byggverk.

Eksempler på kulturminner fra eldre tid er helleristninger, gravhauger, bygdeborger og fangstanlegg.

Kulturminner fra nyere tid kan for eksempel være alle typer bygninger, fra husmannsstuer til storgårdsbebyggelse, industrianlegg, parkanlegg, hager, veifar, jernbanelinjer, kaier, fergesteder og festningsanlegg.

Kulturmiljøer kan for eksempel være en stasjonsby, et kirkested med omgivelser eller en grend med omkringliggende kulturlandskap.

Kulturlandskap er landskap som forteller om samvirket mellom naturgrunnlag og menneskers aktivitet og bruk, og som avspeiler områdets naturvilkår, samfunnsforhold og historie. Begrepet blir oftest brukt om jordbrukslandskapet.

1.2 Hvorfor ta vare på kulturminner

Kulturarven utgjør vår kollektive hukommelse og gir oss kunnskap om tidligere generasjoners samfunn og levekår. Sporene som mennesker har satt etter seg er et viktig grunnlag for vår forståelse og tolkning av fortiden, og de kan hjelpe oss til å forstå vår egen tid og bidra til å forme framtiden.

Kulturminner og kulturmiljøer kan også gi oss opplevelser. De kan bidra til å skape tilhørighet og gi oss bedre mulighet til å forstå sammenhengen mellom fortid og nåtid. De kan også ha identitetsverdi ved å gi et sted særpreg - de forteller noe om oss selv og vår historie. De kan også bidra til å styrke stedsidentiteten i lokalmiljøene i områder med stor tilflytting/vekst.

Kulturminner kan også ha en estetisk verdi og dermed bidra til å forskjønne det offentlige rom.

Kulturminner kan ha stor bruksverdi. Gamle hus representerer ikke sjelden en bygningsmessig ressurs av god kvalitet. Om ønskelig kan verneverdige bygninger tilpasses ny bruk. Bruk er ofte det beste vern, og kulturminner som blir godt tatt vare på kan brukes som en ressurs for verdiskaping og i utviklingen av lokalsamfunnet. Da er det viktig at kulturminner tas vare på og forvaltes på en måte som sikrer de kulturhistoriske verdiene.

Kulturminner og kulturmiljøer er viktige stedbundne, ikke-fornybare ressurser i lokalsamfunnene. Å sikre kulturminner og kulturmiljøer er en viktig miljøpolitisk utfordring på lokalt nivå. I "Leve med kulturminner" (St.meld. nr. 16 2004–2005) presenterer regjeringen en handlingsplan for kulturminnepolitikken fram mot 2020. Målet er å stoppe forfallet og tapet av verdifulle kulturminner. Dette skal bidra til at kulturminner og kulturmiljøer også vil gi kommende generasjoner kunnskap og opplevelse og at kulturminnene skal bevares som verdifulle ressurser og være med på å skape verdier i levende lokalsamfunn.

1.3 Hvilke kulturminner skal vi ta vare på?

Det er et mål å bevare et representativt utvalg av kulturminner som belyser hele historien i kommunen, fra steinalderen til våre dager. Kulturminnene som bevares bør gjenspeile både bredde, mangfold og særpreg i kommunens historie. De bør kunne fortelle om geografiske og sosiale variasjoner, og om hvordan naturressurser og økonomiske, kulturelle og næringsmessige strukturer har påvirket utformingen av bygninger og anlegg, eller endret landskapet rundt oss. Kulturminner knyttet til historisk viktige hendelser og personer er også verdifulle. Å bruke kulturminner til å profilere Skedsmo er også en begrunnelse for bevaring.

1.3.1 Nasjonal, regional og lokal verdi

Verdien av kulturminner graderes etter skalaen nasjonal, regional og lokal verdi.

I prinsippet er det Riksantikvaren som definerer hvilke kulturminner som har nasjonal verdi, på samme måte som de regionale kulturminnevernmyndighetene definerer hva som har regional verdi.

Alle fredete kulturminner er pr. definisjon av nasjonal verdi.

Den regionale kulturminneforvaltningen skal formidle overfor kommunene og andre aktører hvilke kulturminner, kulturmiljøer og kulturlandskap som har nasjonal og regional verdi.

En oversikt over hvilke kulturminner, kulturmiljøer og kulturlandskap som har nasjonal og regional verdi lages ikke en gang for alle. Det vil hele tiden komme ny kunnskap om kulturhistorien, og i framtiden vil man kanskje legge vekt på andre verdier enn vi gjør i dag. Dagens bygninger og anlegg vil i fremtiden være potensielle kulturminner. Det bør derfor være rom for at man jevnlig kan gjøre nye vurderinger av hva som er verneverdig

Alle lokalsamfunn har kulturminner, kulturmiljøer og kulturlandskap som er verdifulle og som kan gi grunnlag for opplevelser, kunnskap og verdiskaping. For det enkelte lokalsamfunn kan det være viktig å bevare lokale kulturminner som er viktige for stedets identitet, selv om de ikke har hverken regional eller nasjonal verdi.

1.3.2 Vurdering av verneverdi

Ved vurdering av om et kulturminne eller kulturmiljø er verneverdig, og om det har nasjonal, regional eller lokal verdi, legges det vekt på en rekke kriterier (utarbeidet av Riksantikvaren) som er knyttet til kunnskaps-, opplevelsese- og bruksverdier:

- **Representativitet/skjeldenhet.** Det er viktig å bevare kulturminner og kulturmiljøer som er representative for en stilperiode, en funksjon eller et område. Representativitet må også ses i sammenheng med variasjon og mangfold, og om et kulturminne er sjeldent eller typisk. Ved å bevare et allsidig utvalg, er målet at de utvalgte kulturminnene skal illustrere et tverrsnitt av historien.
- **Sammenheng og miljø.** Kulturminner og kulturmiljøer som viser sammenheng i tid og rom, funksjonelt og sosialt, vil bidra til større helhetsforståelse og heve et kulturminnes verneverdi. Et kulturminne som flyttes ut av sitt opprinnelige miljø vil tape mye av sin autentisitet og derved sin verneverdi.

- **Autentisitet.** Begrepet autentisitet kan oversettes med opprinnelighet, eller at noe virkelig er det som det utgir seg for å være. Vanligvis vil et kulturminne eller kulturmiljø med høy autentisitet vurderes til å ha høy vernverdi. Endringer som har skjedd underveis kan i noen tilfeller defineres som en del av kulturminnets eller kulturmiljøets opprinnelighet. I forbindelse med fredning vil høy autentisitet tillegges stor vekt.
- **Fysisk tilstand.** Ofte kan kulturminner med høy autentisitet være i svært dårlig stand. Utskifting av store mengder originalt materiale kan føre til at bygningens verneverdi reduseres.
- **Identitet og symbol.** Kulturminner kan ha betydning for opplevelse, gjenkjenning og tilhørighet, noe som tillegges stor vekt ved vurdering av verneverdi.
- **Arkitektonisk/kunstnerisk kvalitet.** Her legges det vekt på at form, struktur, materialvalg og detaljutforming står i forhold til en kunstnerisk idé og fullførelsen av den.
- **Økonomi og bruk.** Hvis den bygningsmessige tilstanden er god, kan det være økonomisk lønnsomt å ta vare på en kulturhistorisk interessant bygning, fremfor å rive og bygge nytt. Om ønskelig kan eldre bygninger få en ny bruk. Bruk er ofte det beste vern.
- **Økologi.** Å bruke eldre bygninger og anlegg i stedet for å rive og bygge nytt representerer i mange tilfeller en bærekraftig utvikling med positive effekter for miljøet.
- **Aldersverdi.** Ofte vil et kulturminnes alder være med på å øke verneverdien, da det som regel øker graden av skjeldenhet.
- **Historisk kildeverdi.** S sammensatt av kulturminnets representativitet/skjeldenhet, aldersverdier, autentisitet/ekthet.

Disse kriteriene kan deles inn i flere underkriterier/delverdier. Hvilke kriterier det legges mest vekt på, avhenger av hva slags kulturminne eller kulturmiljø som skal vurderes. De ulike kriteriene kan ofte overlappe og underbygge hverandre.

Bevaringskategorier for kulturminnevernplan for Skedsmo kommune	
Et mål med planen er å sikre at et representativt utvalg av kulturminner og kulturmiljøer i Skedsmo får et formelt vern. For å kunne foreta en slik prioritering er det utarbeidet følgende bevaringskategorier, hvor to (1 og 2) foreslår formelt vern. Kategoriseringen av de enkelte kulturminnene er fastsatt utfra de ovenfor nevnte vernekriteriene.	
F. Fredet kulturminne: Automatisk fredet fornminne eldre enn 1537, automatisk fredete bygninger fra før 1650, kulturminner vedtaksfredet etter Kulturminneloven, forskriftsfredete kulturminner samt listeførte kirker.	
1.	Kulturminne/ -miljø med nasjonal og/eller regional betydning. Kan være fredningsverdig.
2.	Kulturminne/ -miljø med stor lokal/regional betydning. Bevaringsverdig, bør sikres gjennom regulering til hensynssone bevaring.
3.	Kulturminne/-miljø av lokal betydning, og/eller som har verdi som del av et større kulturminnemiljø.
4.	Kulturminne/ -miljø av lokal betydning, som er endret, men som er del av et ellers verdifullt miljø, eller på annen måte har interesse.

1.4 Hvordan ta vare på kulturminner

I arbeidet med vern av kulturminner og kulturmiljøer finnes det forskjellige typer virkemidler. Virkemidlene er i første rekke knyttet opp til kommunen og fylkeskommunen som forvaltere av det lokale og regionale nivået, men er også aktuelle for andre samarbeidspartnere som frivillige organisasjoner og private aktører.

1.4.1 Informasjon, kommunikasjon og kunnskap

Informasjon, kommunikasjon og kunnskap er holdningsskapende virkemidler. Eksempler på slike virkemidler er rådgivning, veiledere, retningslinjer, litteratur, opplæringstiltak og gode kulturminneregistre.

Slike virkemidler er avgjørende for å få til en god forståelse for kulturminneområdet og legge grunnlag for et godt samarbeidsklima.

Kommunen har gjennom den daglige plan- og byggesaksbehandlingen en god mulighet til å opplyse om og gi råd vedrørende kulturminner og kulturmiljøer.

Fylkeskommunen som regional kulturminneforvaltning har en sentral rolle som veileder overfor kommunene og tiltakshavere, og som rådgiver og fagekspert overfor eiere av verneverdige og fredete kulturminner.

For å sikre kulturminnene, er lokal og tradisjonsbåren kunnskap viktig. Kunnskapsbygging i form av registreringer, forskning og miljøovervåking er også avgjørende for å kunne ta riktige beslutninger. Og ikke minst er det viktig at informasjon om kulturminner i kulturminneregistre etc er tilgjengelig for både offentlig forvaltning og allmennheten.

1.4.2 Kulturminnevernplaner

Et viktig redskap i forvaltningen av kulturminner er kommunale kulturminnevernplaner. Planen skal gi en oversikt over hvilke kulturminner som finnes i kommunen og hvilke kulturminner kommunen ønsker å verne. Videre skal planen gi føringer for hvilke virkemidler som skal tas i bruk for å verne de enkelte kulturminnene.

Synet på hva som er verneverdig vil endre seg over tid, og det er derfor nødvendig at planen blir revidert med jevne mellomrom.

Registreringer

For å kunne utarbeide en helhetlig plan er det nødvendig med et godt grunnlagsmateriale. Det viktigste grunnlagsmateriale for denne planen er:

Før-reformatoriske kulturminner(fornminner), dvs. kulturminner som er eldre enn 1537, er registrert i Askeladden, Riksantikvarens kulturminnedatabase. Disse kulturminnene er, etter kulturminnelovens § 4, automatisk fredet. Registreringen av fornminner er ikke fullstendig, det er ikke gjennomført systematisk registrering i hele kommunen. Det må derfor foretas feltundersøkelser for med sikkerhet å kunne fastslå at et område er ferdig registrert for fornminner.

Nyere tids kulturminner, kulturminner yngre enn 1536, er i hovedsak registrert i SEFRAK-registeret, som er en landsomfattende registrering av kulturminner, og har ingen automatisk

beskyttelse i lovverket. I Skedsmo ble det i perioden 1973-1999 registrert i alt 911 SEFRAK-objekter, i hovedsak kulturminner fra før 1900. Av disse var 671 objekter fortsatt registrert i GAB i 2007.

En SEFRAK-registrert bygning er en indikasjon på at bygningen kan være verneverdig, men det innebærer ikke at bygningen har et formelt vern.

Andre registreringer. Flere statlige etater har utarbeidet landsverneplaner innen sitt ansvarsområde. Av planer som er relevante for Skedsmo, er verneplanene for Jernbaneverket, Statens vegvesen og Forsvaret. I tillegg kommer registreringer av gamle veger utført av Statens vegvesen Akershus på 1990-tallet.

Bygdebøker og annen lokalhistorisk litteratur er viktig kildemateriale. Det er også benyttet lokale resurspersoner fra historielag o.l. som kilder/referanser.

I tillegg til eksisterende registreringer er hele den bebygde delen av kommunen blitt befart.

Verneverdig

Selv om et kulturminne eller kulturmiljø ikke er fredet eller regulert til bevaring, kan det likevel ha verneverdi. Alle objekter som er nevnt i kapittel 4-9 i denne planen har en verdi som kulturminner.

Det er derfor viktig at både kommunen og fylkeskommunen vurderer verneverdien til disse kulturminnene i forbindelse med plan- og byggesaker. Det kan ofte være behov for at nye tiltak tilpasses kulturminnet eller kulturmiljøet. Noen ganger kan det være nødvendig å gi kulturminnet et formelt vern, enten gjennom fredning eller regulering til hensynssone bevaring.

Bevaringskategorier for kulturminnevernplan for Skedsmo kommune	
Et mål med planen er å sikre at et representativt utvalg av kulturminner og kulturmiljøer i Skedsmo får et formelt vern. For å kunne foreta en slik prioritering er det utarbeidet følgende bevaringskategorier, hvor to (1 og 2) foreslår formelt vern. Kategoriseringen av de enkelte kulturminnene er fastsatt utfra de ovenfor nevnte vernekriteriene.	
F. Fredet kulturminne: Automatisk fredet fornminne eldre enn 1537, automatisk fredete bygninger fra før 1650, kulturminner vedtaksfredet etter Kulturminneloven, forskriftsfredete kulturminner samt listeførte kirker.	
1.	Kulturminne/ -miljø med nasjonal og/eller regional betydning. Kan være fredningsverdig.
2.	Kulturminne/ -miljø med stor lokal/regional betydning. Bevaringsverdig, bør sikres gjennom regulering til hensynssone bevaring.
3.	Kulturminne/-miljø av lokal betydning, og/eller som har verdi som del av et større kulturminnemiljø.
4.	Kulturminne/ -miljø av lokal betydning, som er endret, men som er del av et ellers verdifullt miljø, eller på annen måte har interesse.

1.5 Lovverket

1.5.1 Plan og bygningsloven (PBL)

Plan- og bygningsloven (PBL) er kommunens viktigste verktøy for å kunne ivareta kulturminner og kulturmiljøer.

Arealplanleggingen skal sikre at ulike interesser blir klarlagt og vurdert opp mot hverandre.

Kommunene kan gjennom bevisst bruk av PBL sørge for at kulturminneverdiene forvaltes på en best mulig måte for den enkelte og for samfunnet. PBL forutsetter også et aktivt samarbeid mellom kommune og fylkeskommune, private aktører, eiere og andre berørte parter.

Plan- og bygningsloven er et virkemiddel for å:

- utforme langsiktige mål og strategier for forvaltning og vern av kulturminner og kulturmiljøer,
- samordne kulturminnesektoren og de øvrige sektorene i arbeidet med fylkes- og kommuneplaner,
- avklare den langsiktige statusen for kulturminner og kulturmiljøer gjennom kommuneplanens arealdel,
- utrede konsekvenser knyttet til kommuneplanens arealdel, reguleringsplaner og større utbyggingstiltak,
- styre hvordan kulturminner og kulturmiljøer blir brukt og tatt vare på, gjennom reguleringsplaner og bebyggelsesplaner med bestemmelser om bevaring, endringer, nybygg og bruk,
- styre gjennom byggesaksbehandlingen.

Plan- og bygningsloven er hovedvirkemiddel for å avklare arealbruksinteresser og forholdet til automatisk fredete kulturminner. Kommunen har også et sterkt virkemiddel for vern av kulturminner og kulturmiljøer gjennom muligheten til å regulere et område til hensynssone bevaring.

Fylkeskommunen kan fremme innsigelse etter PBL der nasjonale og viktige regionale interesser er truet.

1.5.2 Kulturminneloven (KML)

Kulturminneloven inneholder de sterkeste virkemidlene en har i arbeidet med kulturminnevern.

Kulturminneloven skal sikre varig vern av et representativt utvalg av kulturminner og kulturmiljøer.

Loven tar i første rekke for seg kulturminner som er automatisk fredet, samt kulturminner og kulturmiljøer som fredes etter vedtak eller forskrift av Riksantikvaren eller Miljøverndepartementet.

Alle kulturminner som er eldre enn 1537 og stående byggverk fra før 1650, samiske kulturminner eldre enn 100 år og skip under vann som er eldre enn 100 år er automatisk fredet. Fylkeskommunen

kan midlertidig frede og igangsette fredning av kulturminner som er oppført etter 1536 og er

dispensasjonsmyndighet for vedtaksfredete kulturminner. Riksantikvaren er

dispensasjonsmyndighet for automatisk fredete kulturminner. Kulturminneloven er en særlov. Det

innebærer at kulturminnelovens formål skal veie tyngst når det fattes vedtak etter annen lov som berører fredete kulturminner og kulturmiljøer.

1.5.3 Naturmangfoldloven

I noen tilfeller kan Naturmangfoldloven være relevant for å sikre kulturminner og kulturlandskap.

Av vernekategoriene i denne loven er det nasjonalparker og landskapsvernområder som i særlig grad kan ha betydning for vern av kulturminner og kulturlandskap. Naturreservater kan også inneholde kulturminneverdier.

1.6 Økonomiske virkemidler

Økonomiske virkemidler skal stimulere til bevaring og vedlikehold av kulturminner og kulturmiljøer. I tillegg til kulturminneforvaltningens tilskuddsmidler finnes også andre låne- og tilskuddordninger som forvaltes av bl.a. landbruksmyndighetene og statsbankene. De ulike midlene kan med fordel samordnes for å gi størst mulig effekt for det enkelte kulturminne/kulturmiljø. Man må også påregne en viss egenandel i form av eget arbeid og egne midler. Eiere av fredete og vernede kulturminner forvalter viktige regionale og nasjonale verdier og er den viktigste målgruppen for de ulike tilskuddsmidlene. Dersom verne- og fredningsvedtak stiller spesielle krav til materialvalg og utførelse, kan det medføre reelle tilleggskostnader for vedlikehold og istandsetting.

Forvaltningen på lokalt og regionalt nivå kan bruke økonomiske virkemidler for å motivere til vern av kulturminner og kulturmiljøer.

Oversikt over støtteordninger kan man bl.a. finne i kap. 6.3 i Fylkesdelplan for kulturminner og kulturmiljøer i Akershus.

1.7 Praktiske virkemidler

Praktiske virkemidler handler om hvordan kulturminneverdier rent praktisk kan ivaretas. Det kan være både skriftlige og mer håndfaste virkemidler. Eksempler på praktiske virkemidler er: - Antikvariske retningslinjer for bygningsvern. - Fagbøker og andre veiledere om bygningsvern. – Arkitekt- og håndverkertjenester. Det er viktig at de som utfører istandsetting har kompetanse om byggeskikk og arkitektur, og om tradisjonell materialbruk og håndverksmessig utførelse.

Informasjon om dette kan man bl.a. finne i kap. 7.2.10. i Fylkesdelplan for kulturminner og kulturmiljøer i Akershus.

1.8 De ulike formene for vern av kulturminner

Som nevnt over er det i hovedsak to hovedformer for formelt vern:

Fredning etter Kulturminneloven eller bevaring etter Plan og bygningsloven.

1.8.1 Fredninger etter kulturminneloven

Fredning er det sterkeste juridiske virkemiddelet i kulturminnevernet. Alle kulturminner eldre enn 1536 og bygninger eldre enn 1650 er automatisk fredet etter kulturminnelovens § 4.

Kulturminner yngre enn 1537 og bygninger yngre enn 1649 kan fredes etter kulturminnelovens § 15. Dette kalles vedtaksfredning. Vedtaksfredete bygninger har vernebestemmelser som som regel omfatter både eksteriør, og interiør. Det er også mulig å frede et område rundt en bygning ved hjelp av § 19, eller et større kulturmiljø etter § 20 i kulturminneloven. I tillegg kan departementet forskriftsfredete statlige byggverk og anlegg etter § 22a.

1.8.2 Bevaring etter plan- og bygningsloven/ Regulering til hensynssone bevaring

Kulturminner og kulturmiljøer kan vernes gjennom de nye bestemmelsene om hensynssoner i den nye Plan og bygningsloven.

Disse bestemmelsene erstatter bestemmelsene i den tidligere Plan og bygningslovens §25.6 som ga mulighet til å regulere verneverdige kulturminner til spesialområde bevaring.

Mens fredning etter kulturminneloven i første rekke blir brukt for å sikre kulturminner eller -miljø som er av vesentlig nasjonal verdi, kan regulering til hensynssone bevaring etter plan- og bygningsloven brukes for å verne objekter og områder som er verdifulle i et lokalt og regionalt perspektiv.

Kommunene er reguleringsmyndighet. Overordnede planbestemmelser om bevaring i kommunens arealplanlegging vedtas med hjemmel i **plan- og bygningsloven § 11-8 tredje ledd bokstav c)** og **§ 11-9 nummer 7** (kommuneplanens arealdel). For den særskilte reguleringsplan med hensynssone bevaring er lovhjemlene i **plan- og bygningsloven § 12-5 andre ledd nummer 5** og **§ 12-7 nummer 6**.

Også interiører i verneverdige bygninger kan nå reguleres til hensynssone bevaring. Det kan her gis detaljerte «bestemmelser for å sikre verneverdier i bygninger, andre kulturminner og kulturmiljøer, herunder vern av fasade, materialbruk og interiør,»

Hensynssone bevaring etter plan- og bygningsloven § 12-5 nr 5 er også det anbefalte reguleringsformålet for kulturminner som er fredet. Formålet kan med fordel brukes også for å sikre omgivelsene omkring et fredet objekt. Utvelgelsen av det som skal reguleres til bevaring må gjøres med bakgrunn i en faglig begrunnelse. Reguleringsplanen bør derfor utformes i samråd med regional kulturminneforvaltning.

Regulering til hensynssone bevaring vil alltid være kombinert med et annet formål, som f.eks. bolig, forretning eller skole. Det må utarbeides et planforslag som planutvalget legger ut på høring. De berørte involveres i en reguleringsprosess, og gis anledning til å komme med innspill til et planforslag. Kommunestyret vedtar planen på samme måte som ved alle andre reguleringsplaner. For den enkelte eier vil slik plan innebære at bygninger ikke kan rives. Vernet vil omfatte det utvendige ved bygninger, men den nye plan- og bygningsloven vil en i motsetning til tidligere også kunne regulere elementer inne i bygninger. Dette vil kunne være aktuelt å benytte i svært spesielle tilfeller. Reguleringsbestemmelsene vil avklare hva som kan/ikke kan tillates av endringer. Regulering til spesialområde/hensynssone bevaring gir ikke kommunen noen mulighet til å *pålegge* eieren vedlikehold, men gir bestemmelser om hvordan kulturminnet kan vedlikeholdes og hvilke endringer som tillates.

Ved regulering av enkelte bygninger er hensikten ofte å bevare fasadene. Ved regulering av større kulturmiljøer legger man ofte vekt på å bevare helheten i et område, for eksempel med bestemmelser om volum og plassering av bygninger, bevaring av hager, vegetasjon, veier, terreng og landskapsformasjoner.

1.8.3 Aktørene

Kulturminner og kulturmiljøer i Norge blir tatt vare på av offentlige myndigheter på ulike nivåer og innenfor ulike sektorer, av den enkelte eieren og av frivillige organisasjoner. Et godt resultat avhenger av at de ulike aktørene kan samhandle på en effektiv, fleksibel, rasjonell og gjensidig understøttende måte.

1.8.4 Offentlig forvaltning

Innenfor offentlig forvaltning har både stat, fylkeskommune og kommune et ansvar for forvaltningen av kulturminner. Hensyn til bruk og vern av kulturminner og samordning mellom stat, fylkeskommune og kommune er hjemlet i formålsparagrafen i plan- og bygningsloven.

1.8.5 Miljøverndepartementet

Miljøvernmyndighetene har ansvar for å koordinere regjeringens arbeid med å fastsette de miljøvernpolitiske målene, både nasjonalt og for sektorene, herunder Kulturminnevernet. Miljøvernmyndighetene har videre ansvaret for å sikre egnete systemer for å overvåke miljøtilstanden.

I de tilfellene hvor en plan påvirker viktige kulturminneinteresser (nasjonale eller vesentlige regionale) på en uakseptabel måte skal fylkeskommunen sende saken over til Riksantikvaren for vurdering av innsigelse. En innsigelse vil medføre at planen ikke blir rettskraftig selv om politikerne vedtar den.

Hvis tiltakshaver og kommunen ikke ønsker å endre planen slik at den ivaretar innsigelsesgrunnlaget, må planen stadfestes av miljøverndepartementet før den blir gyldig.

1.8.6 Fylkesmannen

Hvis det blir fremmet innsigelse til en plan skal Fylkesmannen forestå mekling.

Fylkesmannen har delegert myndighet fra Miljøverndepartementet til å avgjøre klage på enkeltvedtak etter plan- og bygningsloven.

1.8.7 Riksantikvaren

Som direktorat under Miljødepartementet har Riksantikvaren ansvar for at den statlige kulturminnepolitikken blir gjennomført. Dette innebærer bl. a. et overordnet faglig ansvar for fylkeskommunenes arbeid som regional kulturminnemyndighet. Riksantikvaren kan frede bygninger og områder.

1.8.8 Fylkeskommunen

Riksantikvaren har delegert ansvaret som regional fagmyndighet for kulturminnevern til fylkeskommunen. Forvaltningen av kulturminnene skjer både innenfor rammen av kulturminneloven og som følge av den rollen fylkeskommunen har innenfor arealplanlegging etter plan- og bygningsloven.

Fylkeskommunen skal samarbeide med kommunene og komme med innspill og medvirke i planprosesser slik at de samlede kulturminneinteresser blir ivaretatt på en god måte i plan- og utbyggingssaker. Kulturminneforvaltningen i fylkeskommunen skal sørge for at det tas hensyn til kulturminner og -miljøer i planleggingen, også på kommunenivå. Dette innebærer en innsigelsesrett i plansaker når regionale eller nasjonale verneverdier er truet.

Fylkeskommunen har rådgivnings- og veiledningsansvar overfor offentlige organer på fylkes- og kommunenivå, samt grunneiere, tiltakshavere og andre som har ansvar for kulturminner. Tilskudd kan ytes til vedlikehold og spesielle arbeider på fredete og bevaringsverdige bygninger og anlegg.

Fylkeskommunen kan sette i gang nye fredningssaker etter kulturminneloven, men det er Riksantikvaren som vedtar fredningene til slutt. Hvis et kulturminne av nasjonal verdi er truet, kan også fylkeskommunen vedta midlertidig fredning for å sikre at det ikke skjer noe med kulturminnet inntil en vanlig fredningsak er avsluttet. Privatpersoner og kommuner kan også foreslå fredning. I slike tilfeller vil fylkeskommunen vurdere saken og bestemme om det skal settes i gang en formell fredningssak eller ikke.

1.8.9 Kommunen

Kommunen er plan- og bygningsmyndighet og har dermed et selvstendig ansvar for å ta vare på kulturminnene gjennom sin arealplanlegging og byggesaksbehandling. Dette gjelder kulturminner og kulturmiljøer av både nasjonal, regional og lokal verdi. Kommunen har likevel et særlig ansvar for å ta vare på kulturminner med stor lokal verdi.

Kommunen kan sikre kulturminner og kulturmiljøer ved regulering til hensynssone bevaring. Plan- og bygningsloven har også egne regler om estetikk som kan benyttes for å ivareta kulturmiljøer.

Landbrukskontoret i kommunen gir gårdbrukere veiledning om det generelle areal- og kulturlandskapstillegget. Formålet med denne økonomiske støtteordningen er å bidra til å vedlikeholde kulturlandskapet gjennom aktiv arealutnyttelse. Alle grunneiere som forplikter seg til å hindre forfall og skade på kulturmark og kulturminner har rett til areal- og kulturlandskapstillegget.

1.8.10 Fortidsminneforening, historielag og andre frivillige organisasjoner

Fortidsminneforeningens lokalavdeling for Oslo og Akershus har eget lokallag for Romerike, og disse aktørene er aktive pådrivere i vernesaker, samt at fortidsminneforeningen driver utstrakt informasjonsvirksomhet både i forhold til kulturminnevern generelt, og praktisk bygningsvern spesielt.

Lillestrøm Historielag, Skedsmo Historielag, Kjeller flyhistoriske forening og Sagelvas Venner driver alle med vern og formidling av lokale kulturminner.

1.8.11 Eiere av kulturminner

En svært sentral gruppe aktører er selvsagt eiere av kulturminner. Uten aktive og positive eiere er det svært vanskelig å få til et bærekraftig kulturminnevern. Et godt samarbeid mellom offentlig forvaltning og eiere er en forutsetning for et velfungerende kulturminnevern.

1.8.12 Saksbehandlingsrutiner i plan- og byggesaker som involverer kulturminner

Plansaker:

I alle regulerings saker skal planområdet vurderes i forhold til kommunens kulturminneplan, og øvrige temakart over kommunens registrerte kulturminner.

I saker som involverer kulturminner vernet etter lov om kulturminner, skal plangrepene i forhold til kulturminnet gjøres i samråd med kultursektoren og overordnet kulturminnemyndighet.

For kulturminner og kulturmiljø av lokal betydning, skal vurdering av plangrep gjøres i samråd med kultursektoren.

Nødvendig vernestatus nedfelles i reguleringsplankart og reguleringsbestemmelser, fortrinnsvis som "Hensynssone - bevaring av kulturmiljø".

Byggesaker:

Ved byggesaksbehandling av tiltak innenfor område som omfattes av reguleringsplan vil mulige kulturminner være omtalt i reguleringsbestemmelsene. Bestemmelsenes ordlyd vil være førende for utfallet og eventuelle vilkår knyttet til Rammetillatelse og Igangsettingstillatelse for byggetiltaket.

Utenfor regulert område vil kulturminner fremkomme på kartgrunnlaget som følger byggesaken.

Ved behandlingen vil uttalelse fra kultursektoren og eventuelt Fylkesmannen og Fylkeskommunen kreves før vedtaket fattes.

Hvis kulturminnet omfatter eksisterende bygg vil Sefrak-registeret være et sentralt hjelpemiddel for å opplyse saken.

2 Kulturminner i Skedsmo

2.1 Fornminner

I Skedsmo har det bodd mennesker i lang tid, de eldste sporene er funn fra yngre steinalder. Fra eldre steinalder (8000-4000 f.kr.) var det isfritt i Skedsmo, men bosetting var idet antakelig kun i kystnære områder og det er få spor etter menneskene som levde i innlandet i denne perioden.

De eldste funnene som er gjort i Skedsmo er fra Stridsøksekulturen (2700-2350 f.kr.) mot midten av yngre steinalder (4000-1800 f.kr.) og består av steinøkser og flintdolker. Denne kulturen hadde økt fokus på husdyrhold og var ikke så opptatt av korndyrking. Arkeologene vet lite om bosettingen i Skedsmo i yngre steinalder. Det som har kommet inn til Kulturhistorisk museum er løse funn hvor funnstedet ikke har blitt nærmere undersøkt.

I Bronsealderen (1800-500 f.kr.) levde folk også mye på samme måten som i yngre steinalder, men de ble mer bofaste enn før, dyrket jorda og hadde husdyr. Den nye gravskikken i Bronsealderen innebar bl.a. at man la gravrøyser langs veifar. I Skedsmo er det gravrøyser ved Vardåsen, også kalt Heksebergåsen. Redskaper og smykker i bronse fra Bronsealderen er sjeldne å finne. I Skedsmo, som andre deler av Norge, har mange av steinøkse og flintdolkene fra yngre steinalder også blitt brukt i denne perioden.

Jernalderen kalles perioden fra 500 f.kr. – 1030 e.kr. Lokalt fremstilt jern, erstattet bronse og stein som hovedmateriale for å lage redskaper og smykker. I denne perioden bygget man langhus hvor folk og dyr bodde sammen. De døde ble begravet i gravhauger, gravrøyser eller under flat mark nær gården. Det var også vanlig at disse var samlet i gravfelt. Et eksempel er gravfeltet på Asak, som også er del av et større fornminneområde som i tillegg omfatter veifar, hulveier og en kirketuft. Formen og størrelsen på de 35 haugene tilsier at stedet har vært i bruk gjennom hele jernalderen.

Det fines også tre bygdeborger i kommunen: Skansen på Asakåsen, Farshatten ved Branderud og Rudskulen på grensen til Fet kommune.

Navnet Skedsmo betyr sted hvor det foregikk lek og skeid, d.v.s. et samlingssted hvor man bedrev kappløp og kappridning.

Fra middelalderen er det bevart synlige spor på de to kirkestedene Asak og Skedsmovollen.

2.2 Kulturminner fra Nyere tid.

Skedsmo er preget av at kommunen består av både jordbruksområder og by- eller tettstedsområder. Dette har i stor grad også påvirket kulturminnene, både når det gjelder typer, alderssammensetning og tilstand. Kommunen er et pressområde med stor vekst og store utbygginger som har pågått over lengre tid. Av de 911 bygningene som ble registrert i SEFRAK-registeret i perioden 1973-1999 lå over halvparten i Strømmen og Lillestrøm. En god del av de SEFRAK-registrerte bygningene er revet (eller sterkt ombygd), slik at ved en gjennomgang i 2007 var antallet SEFRAK-registrerte bygg i Skedsmo redusert til 671. Idag er antakelig antallet enda lavere.

2.2.1 Veier

Den tidligste ferdselsveien fra Oslo til Trondheim gikk over Gjelleråsen og Nitsund til Skedsmo kirke og nordøstover langs ravineeggen Farseggen, ned til Leirsund og videre mot Frogner i Sørum. Veien kalles i dag for Oldtidsveien. Denne veien var kun en ridevei, og i liten grad farbar for hjulgående trafikk. På 1600-tallet fikk vegen status som Kongevei i det dansk-norske hovedveisystemet. Trafikken var fortsatt ikke større enn veistandarden holdt helt frem til 1800-tallet.

Omkring 1770 ble den første kjørbare "Trondheimsveien" for hest og kjerre bygd. Veien ble nå omlagt over Gjelleråsen hvor den gikk fra Skillebekk til Lahaugmoen, og ned til Nitsund. Herfra ble nå traseen omlagt og gikk på vestsiden av Brånås opp til Skedsmokorset og så videre over Berger til Mo i Sørum.

I 1879 fikk hovedveien navnet Trondhjemsveien, og frem til 1968 var dette hoved-innfartsåre fra nord til Oslo. Da ble det nye veianlegget med motorveistrekingen av E6 over Karihaugen gjennom Djupdalen åpnet.

Veien som tok av ved Skedsmo kirke over Farseggen, ble etterhvert en lokal vei for distriktet. Helt frem til 1920-årene var veien hovedforbindelse mellom Skedsmo kirke og Leirsund. I dag har store deler av trasséen for Oldtidsveien gjennom Skedsmo enten forsvunnet eller den har blitt utbygget til en moderne vei. Over Farseggen har imidlertid veien endret seg lite på 1000 år, og er idag i bruk som turvei mellom Skedsmokorset og Leirsund. Veien er et svært verdifullt kulturminne fra den eldste samferdselshistorien.

Strømsveien er den andre store hovedveien gjennom kommunen, også denne ble utviklet til kjørevei på 1800 tallet. Strømsveien ble tidligere gjerne brukt som vinterveg og for frakt av tømmer til Kristiania var den en viktig transportvei. Den nåværende traseen er fra ca 1910, mens den eldre traséen, idag Gamle Strømsvei følger en trasé som har vært i bruk i mange hundre år.

Av andre eldre veifar har vi f.eks. Holtveien fra Kjellerholen til Skedsmo kirke, og den gamle veitraseen østover fra Skedsmo kirke over Asak til Jølsen i Fet, hvor deler av veiene er bevart.

Det nasjonale prosjektet Pilgrimsleden, som er et turveisystem basert de gamle veifarene som ble brukt av pilegrimene på vei til Nidaros har en trasé gjennom Skedsmo. Den går fra Gjelleråsen over Åros bru og videre over Høgtveita til Vestvollen og Skedsmo kirke. Derfra går traseen over Farseggen til Leirsund og videre nordover til Frogner i Sørum.

2.2.2 Byggeskikk i Skedsmo 1860-2010

Før 1850 var byggeskikken i Skedsmo som ellers på Romerike preget av den tradisjonelle

gårdsbebyggelsen med mange spesialiserte bygninger. Utvendig panel var i stor hovedsak brukt på våningshus og vinduer og arkitektoniske detaljer var preget av 1700-tallets og etterhvert empirens enkle formsprog. Smårutete vinduer ble etterhvert erstattet med færre og større ruter og detaljeringen var enkel. Uthusene stod oftest upanelt, med bare tømmervegger. Fra 1860 årene gjorde de nyetblerte dampsgene og høvleriene det mulig å utstyre bygningene med profilert listverk og høvlet panel. Sveitserstilen gjorde sitt inntog, og var den dominerende stilen i trehusbebyggelsen frem til et stykke ut på 1900-tallet. Denne stilen var dominerende i Lillestrøm, men preget i like sterk grad gårdsbebyggelsen. Etter innføring av murtvang i Lillestrøm sentrum etter bybrannen i Lillestrøm i 1906 ble det oppført en rekke murbygninger som har et preg av den nye jugendstilen, men også med trekk fra historismen. I mellomkrigstiden ble det bygget endel bygninger som var preget av nyklassisisme, før funksistilen etterhvert tok over utover på 1930-tallet. Dette gjaldt særlig for boligbyggingen i de tettbygde strøkene, i form av toetasjes trehus, ofte med pyramidetak og hjørnevinduer. Etterkrigstidens bebyggelse var i de første par tiårene preget av streng nøkternhet, særlig når det gjaldt boligbebyggelsen. Bygninger i modernistisk stil var dominerende frem til 1980-tallet da en ny retning i arkitekturen, postmodernismen, i noen grad påvirket byggeskikken, særlig når det gjaldt småhusbebyggelsen, ved bruk av karnapper, smårutete vinduer og andre historiserende bygningsdetaljer.

2.2.3 Kulturminner knyttet til landbruk/Gårdsbebyggelse

Den eldste bevarte bebyggelsen er på gårdene, som oftest våningshus eller stabbur og i mindre grad driftsbygninger. I Skedsmo er det bevart relativt få bygninger fra før 1800, noe som antakelig skyldes at kommunen i lang tid har vært preget av befolkningsvekst og utbyggingspress, både som følge av lokal industri og tettstedsutvikling og nærhet til hovedstaden.

2.2.4 Tunformer

På Romerike som ellers i landet var gårdstunet frem til slutten av 1800 tallet preget av mange mindre hus. Husene lå mer eller mindre regelmessig rundt et tun, gjerne firkantet eller noe langstrakt. Husene var også ofte gruppert slik at innhus og uthus lå i hver sin del av tunet. Mange gårder ble delt i flere bruk, som ofte lå sammen i et flerbølt tun. Det er bevart flere eksempler på dette, f.eks. på Asak. Enbølte tun er vel likevel det vanligste.

2.2.5 Våningshus

Av de eldre typene våningshus var treroms-stuer med forstue(gang), stue og kåve og de såkalte akershusiske stuer, med et oppholdsrom og en kove, og med inngangen rett inn i stua de vanligste. Disse husene hadde en etasje og var vanlig frem til ut på 1800-tallet. På større bruk kunne det også stå svalgangsbygninger med to eller tre rom som alle hadde inngang fra svalgangen. Et eksempel på dette er drengestua på Skedsmo bygdetun som opprinnelig sto på Bjørklund, men ble flyttet til Huseby i 1830.

På 1700-tallet begynte man på større bruk å bygge midtgangshus, med gjennomgående gang på midten, og ett rom på hver side, henholdsvis kjøkken og storstue. Utover på 1800-tallet begynte man å videreutvikle denne typen til det som i dag kalles midtkammerbygninger. Et eksempel på dette er hovedbygningen på Huseby.

Mange av de våningshusene som er bevart i Skedsmo, er midtkammerbygninger. Disse bygningene er rektangulære, med en gang og et kammer i midtpartiet, og på hver side, henholdsvis storstue og kjøkken. På større hus kunne disse være oppdelt med et kammer i tillegg til storstue og kjøkken. Disse husene var som regel i halvannen etasje, men noen bygde etter hvert på til to fulle etasjer. Dette var den vanligste hustypen på mellomstore og store gårder i Skedsmo fra midt på 1800-tallet. På mindre bruk ble gjerne midtpipehuset, eller fireromsplanen brukt. Dette er en hustype som har

vært vanlig til langt inn på 1900-tallet, også som villaer og er et kvadratisk hus delt i fire omtrent like store rom med pipe i midten. En stor del av disse bygningene er preget av sveitserstilen som preget byggeskikken på landsbygda i store deler av 1800-tallets siste halvdel og et stykke inn på 1900-tallet.

2.2.6 Stabbur/bu

På de aller fleste gårdsbrukene står det stabbur fortsatt. Dette var bygninger som hadde en viss status, og som det derfor er tatt vare på en del av.

De tradisjonelle stabburene i Skedsmo var laftete bygninger i en eller to etasjer, eventuelt med svalgang på forsiden. Utover på 1900-tallet ble det bygd en rekke nasjonalromantiske stabbur med utkraget annen etasje og med buformet avslutning på laftehodene, inspirert av gamle telemarksloft.

2.2.7 Låver

Frem til slutten av 1800-tallet besto gårdstunene av mange bygninger, en til hver funksjon. I forbindelse med moderniseringen av landbruket som kom i siste halvdel av 1800-årene ble det utviklet en ny type landbruksbygning, enhetslåven. Det er den rødmalte låven vi i dag ser på svært mange bruk over hele landet. De fleste enhetslåvene i Skedsmo er bygd i første halvdel av 1900-tallet. Endel er bevart, men nye krav og driftsformer i landbruket gjør at de mange steder er revet eller er gått ut av bruk.

2.2.8 Tettstedsbebyggelse

En vesentlig del av Skedsmos verneverdige kulturminner ligger i de tettbebygde delene av kommunen. Denne tettbebyggelsen vokste frem etter 1850 på Strømmen, Lillestrøm og Leirsund, og etterhvert også på Kjeller. Etter annen verdenskrig har flere nye områder blitt bebygde og det nyeste senteret, Skedsmokorset har vokst frem i nærheten av store boligfelt som Korsfjellet, Åsenhagen, Holt/Vestvollen, Brånås og Vardåsen.

Den førindustrielle virksomheten på Strømmen, med sager og møller, sysselsatte i perioder mange mennesker, men noen egentlig tettbebyggelse var det ikke.

Noen få bygninger fra denne perioden er bevart, de såkalte sagmesterboligene, opprinnelig husmannsplasser under de fire gårdene som opprinnelig eide rettighetene i elva, Bråte, Vestby, Ryen og Stalsberg. Dette dreier seg bl.a. om Taarnet og Heggelund.

Ved anleggelsen av Hovedbanen mellom Christiania og Eidsvoll i 1854 ble dette raskt endret, og de vassdrevne sagene ble erstattet av damsager langs Nitelva, og «Flisbyen» Lillestrøm vokste frem. Dette endret virksomheten på Strømmen seg, og det vokste frem en ny industri, med Strømmens Verksted(1873), Strømmen Trevarefabrikk(1884), Strømmen Staal(1902) og etterhvert flere mindre virksomheter. Endel bygninger knyttet til denne virksomheten er bevart bl.a. i Sagdalsveien.

Veksten i disse virksomhetene på begynnelsen av 1900-tallet resulterte i at det ble bygget en rekke bolighus og forretningsgårder langs den nyanlagte Strømsveien med tverrgater, Forretningsgårdene ser vi eksempel på i den bevarte husrekken i Strømsveien 77-81. Eksempler på boligbebyggelsen kan vi f.eks. se i Skolegata, Havegata, og i Gamle Strømsvei.

For å avhjelpe den store bolig mangelen etter krigen ble et område på Nyjordet utbygd etter planer utarbeidet av den kjente byplanleggeren Sverre Pedersen og 20 boliger i vertikalt-delte tomannsboliger ble reist i årene 1946-48. Husene var såkalte selvbyggerhus, og ble bygget av arbeidere ved Strømmen verksted, som var initiativtaker til prosjektet og som hjalp til med

tomtekjøp og finansiering.

Midt på 1960 tallet ble det bygget to større boliganlegg, på Stalsberg, borettslagene Stalsberg terrasse og Kastellet, som hver består av en lang buet boligblokk samt rekkehusleiligheter med felles garasjeanlegg.

Både i mellomkrigstiden og i enda sterkere grad etter krigen vokste det frem nye boligområder i området nord for Strømmen, på områdene til gårdene Ryen, Vestby og Skjetten. Et eksempel er selvbyggerhusene på Breidablikk med tilsammen 47 hus. De eldste av disse ble på grunn av materialknapphet etter krigen bygget i tørket leire gravd ut på byggetomta. De resterende ble bygget i gassbetongblokker, et nytt byggemateriale som ble produsert fra rundt 1950.

Skjettenbyen fra 1970 tallet er et eksempel på etterkrigstidens industrialiserte feltutbygging med over 1000 rekkehusleiligheter og 600 blokkleiligheter i et helhetlig planlagt boligområde etter moderne plan- og boligprinsipper. Etter en arkitektkonkurranse i 1965 hvor vinneren var den kjente danske arkitekten professor Nils-Ole Lund og i samarbeid med det norske arkitektkontoret Hultberg, Resen & Throne-Holst som vant andreprisen ble Skjettenbyen bygget i årene 1969-73.

Øst for Skjettenbyen ligger atriumhusområdet Solvangen fra 1965-70 tegnet av arkitektene Gullik og Mari Kollandsrud. Anlegget er helhetlig utformet, med noen variasjoner i planløsning og utforming og med bruk av tegl og brunbeiset panel i fasadene.

Byggingen av Hovedbanen og reguleringen av Øyeren åpnet muligheten for anleggelse av nye dampstasjoner etter at sagbruksprivilegiene ble opphevet i 1860 og resulterte i at industritettstedet Lillestrøm vokste frem. Åpningen av Kongsvingerbanen i 1862 medførte at Lillestrøm stasjon ble flyttet fra Lille Strøm i Rælingen og over Nitelva til dagens plassering. Der ble det fra 1860-årene og fremover anlagt en hel by med trehus-bebyggelse i et etterhvert rutenettpreget gatenett. Denne bebyggelsen var i hovedsak små halvannen etasje sveitserstilshus med relativt enkel dekor, bygget på peler på grunn av flomfare og vanskelige grunnforhold. Noe av denne bebyggelsen er bevart, f.eks. i området nord for Lillestrøm stasjon og langs Torvgata, Sørums-gata og spredt langs de eldste gatene. Av de opprinnelige bygningene fra 1860-årene tilknyttet jernbanen er det idag bare lokstallen som er bevart.

I 1906 brant et større område mellom Nitelva og Kongsvingerbanen og det ble innført murtvang i Lillestrøm sentrum. Denne murbebyggelsen er i stor grad bevart.

I mellomkrigstiden ble bla den såkalte funksisbyen reist, med småhusbebyggelse delvis i funksistil. Det ble også bygget flere forretningsgårder i mur, bl.a. i Storgata.

Etter krigen ble det utarbeidet ny byplan for Lillestrøm, bl.a. med den markante aksene Alexander Kiellandsgate og Stortorget, med nyere boligområder i form av blokk og småhusbebyggelse.

2.2.9 Offentlige bygninger

Skedsmos første kommunehus på Skedsmovollen fra 1919 er bevart, likeså Skedsmos første rådhus fra 1957 i Strømsveien på Strømmen, nå Akershusmuseet og i Lillestrøm, trygdekassens bygg fra 1953. Av nyere offentlige bygninger av betydning er det nye Skedsmo rådhus fra 1991 og Nedre Romerike tinghus fra 1990 på Lillestrøm, og Justervesenets bygg på Kjeller fra 1997.

Det er bevart flere ulike typer forsamlingshus og kulturbygg; Arbeidersamfundet fra 1881, opprinnelig en arbeiderbolig fra 1860-årene og Folkets hus fra ca 1915, begge på Lillestrøm, samt Folkets hus på Strømmen fra 1936. I Lillestrøm er også det tidligere Lillestrøm Kinoteater fra 1926, nå Lillestrøm kultursenter, bevart. På Leirsund/Asak er bedehuset på Heisshaugen fra 1920-tallet bevart.

2.2.10 Skoler

Av eldre skolebygg i Skedsmo er følgende bevart: Flekken skole i Sagdalen fra 1838, Kirkegaten skole fra 1887, Sten skole på Skedsmovollen fra 1904, to generasjoner Tærud skole på Skedsmokorset fra 1868 og 1912, Asak skole fra 1865 og Sørum skole på Lillestrøm fra 1902, Sagdalen skole på Strømmen fra 1919, Volla skole på Lillestrøm fra 1922 og Lillestrøm videregående skole fra 1951.

2.2.11 Kirker

Foruten Skedsmo kirke med deler fra middelalderen er det 3 kirker i Skedsmo. Skedsmo kirke er en romansk steinkirke oppført på 11-1200-tallet. I 1850-årene ble den på- og ombygget til en korskirke. Arbeidene ble ledet av arkitekt A. F. W. von Hanno.

Strømmen kirke har upussede natursteinsfasader og romanske buer inspirert av jugendstilen. Kirken er tegnet av arkitekt Olav Olsson og ble innviet i 1929.

Lillestrøm kirke er tegnet av ark. Dagfinn Morseth og ble innviet høsten 1935. Den er inspirert av samtidens modernisme med rene veggflater i upusset tegl, men har klare forbilder i europeisk middelalder og renessanse-basilikaer. Kirken er omgitt av en park som utgjør en del av Lillestrøms kvartalstruktur og det høye klokketårnet kan sees fra store deler av byen og områdene rundt.

St. Magnus, den katolske kirken i Lillestrøm, er tegnet av arkitektene Lund og Slaatto, og ble bygget i 1987. Bygningens interiør og eksteriør har en fri og moderne tolkning av form med henblikk på funksjon. Bygningen har fått mye oppmerksomhet for sin arkitektur. Bygget er lavt og nærmest underordnet bebyggelsen i området.

2.2.12 Jernbane/samferdsel

Norges to eldste jernbaner går gjennom kommunen og det er verneverdige stasjonsbygninger på Lillestrøm (1933), Strømmen (1900) med privet fra 1854 og Leirsund (1865, ombygd 1938). I tillegg er to lokomotivstaller/verksteder med dreieskiver fra henholdsvis 1862 og 1927 bevart, det nyeste fremdeles i drift. Ny stasjon og bussterminal på Lillestrøm fra 1997 i forbindelse med byggingen av Norges nyeste jernbane Gardermobanen er også verneverdige.

På Skedsmokorset er det bevart en bensinstasjon med verkstedbygning fra 1930 tallet, og i Lillestrøm er det bevart et større anlegg fra bilismens tidlige fase, det tidligere «Fordcentralen», nå Bertel O. Steen, med verksted, salgsløkal og bensinstasjon fra begynnelsen av 1940-tallet.

2.2.13 Industri/næring

På Strømmen er det bevart få spor etter den tidligste industrielle virksomheten, sagene langs Sagelva er forlenget borte, men endel av demningene eksisterer, om enn i sterkt endret form.

Av den tidlige sagbruksvirksomheten i Lillestrøm er dampmaskinbygget til Lillestrøm dampsg det eneste synlige sporet etter denne virksomheten, med unntak av bestyrerboligen i Brogata 2. Det finnes også et par bygninger som har vært tilknyttet Egebergbruket på Nesa.

Av nyere industrivirksomhet er anleggene til Strømmens Verksted og Strømmen Staal fortsatt i bruk som henholdsvis mekanisk verksted og som handlesenter. En av de eldre teglsteins-bygningene fra før 1880 på Strømmens Verksted er bevart i ganske uendret stand. Også det tidligere Strømmen

bygningssnekkeri er bevart.

På Nesa er flere av bygningene til den forlengst nedlagte Lillestrøm Cellulosefabrikk bevart som en del av industrikomplekset til Dynea, tidligere Dyno. Disse bygningene ble reist i ca 1915.

I Lillestrøm ligger også Dovregården fra 1922 og Normann-gården fra 1933, begge tidligere trikotasjefabrikker og viktige bedrifter i Lillestrøm i store deler av 1900-tallet.

På Kjellerholen ligger den tidligere Tandbergfabrikken fra 1966, i sin tid en av Norges elektronikkindustri store suksesser, nå Oslo Kristne Senter.

2.2.14 Forsvarsanlegg

Det er to store militære anlegg i Skedsmo. Det eldste er Lahaugmoen ved Gjelleråsen. Allerede under de nordiske krigene i tiden rundt 1716 hadde Gjelleråsen stor militærstrategisk betydning. Carl XII ble stoppet her under sitt forsøk på å innta Christiania på begynnelsen av 1700-tallet. Senere ble det anlagt ekserserplass på Lahaug, og under okkupasjonen 1940-45 ble leiren overtatt av tyske soldater. I denne perioden ble leiren bygget ut, og flere flotte bygninger fra denne perioden står fremdeles. I dag er Lahaugmoen nedlagt og anlegget solgt til private eiendomsutviklere. I den forbindelse ble de verneverdige bygningene i leiren sikret ved fredning og ved regulering til bevaring.

Det andre militæranlegget i kommunen er Kjeller flyplass. "Hærens Flyvevæsen" ble grunnlagt på Kjeller i 1912 med basis i Kjeller gård. Kjeller er landets eldste flyplass som fortsatt er i bruk, og hadde både flyfabrikk og flyskole i tillegg til operative flyavdelinger frem til 2. verdenskrig. På sletta vest for Kjeller gård og høydene mot Nitberg ble det bygget boliger og kaserner til militært personell (Flyvebyen). Boligene her ble bygget ut med det engelske hagebyprinsippet som forbilde, dvs. vide gater med store forhager og god plass for mye vegetasjon, lys og luft. Til tross for utstrakte bombeangrep mot Kjeller under 2. verdenskrig er flere av bygningene bevart. I krigsårene 1940-45 var flyplassen brukt av tyskerne bl.a. til vedlikeholdsbase for tyske fly. I disse årene var det stor anleggsvirksomhet på flyplassen og bl.a. ble det bygget et større bygningskompleks, et militærsykehus, som idag huser bl.a. Forsvarets Forskningsinstitutt. Etter krigen har Kjeller flyplass vært base for Luftforsvarets forsyningskommando.

2.3 Oversikt over objekter med formelt vern i Skedsmo

2.3.1 Fornminner

- Rudskulen, 031985 - bygdeborg
- Farshatten, 070580 - bygdeborg
- Skansen, 031984 - bygdeborg
- Asak kirkested, 041993 - middelalderkirkested/ruin
- Asak gravfelt, 080232, 051716 – gravfelt, 35 gravhauger, fire hulveier
- Nitberg vestre, 031991 – gravfelt, to gravhauger – 022127 – en gravhaug
- Gjelleråsen, 022116- en skanse, 022117 -en skanse, 012730 - gravfelt, to hauger, 012728 - veianlegg, 076731 - gravrøys, 115041 – 3-5 gravrøyser, vei, 041986 - gravrøys, 031982 - hustuft
- Kråkerud v/Åros bro, 097746 - hulvei
- Farseggen, 112259 - oldtidsvei/hulvei
- Vardåsen, 070562 - gravrøys
- Nordre Holm/Nordli, 070577 - gravrøys
- Sten Tærud, 080237 – 17 gravhauger, 012735 to gravhauger
- Skedsmo kirkested, 085451 middelalderkirkested
- Brånås, 070575 – 9-10 gravhauger, hulvei, 070574 - gravrøys
- Nedre Skolsegg, 115056 - veianlegg
- Solberg, 031995 - gravhaug, 022130 - gravrøys
- Myrhaug v/Solberg, 022132 – røysfelt/røys, uavklart
- Øvre Skolsegg, 022128 - gravrøys

2.3.2 Fredete Bygninger/objekter (inkl listeførte kirker)

- Skedsmo kirke
- Strømmen kirke
- Lillestrøm kirke
- Skedsmovollen Prestegård – hovedbygning
- Skedsmovollen Prestegård – sidebygning
- Skedsmovollen Prestegård – stabbur
- Lahaugmoen ekserserplass – telthus
- Lahaugmoen ekserserplass – Offisersmesse
- Lahaugmoen ekserserplass – Vaktbygning
- Lahaugmoen ekserserplass – administrasjonsbygning

2.3.3 Bygninger/objekter regulert til spesialområde bevaring

Lillestrøm

- Brogata 2, tidligere bestyrerbolig og stabbur, Lillestrøm Dampsag
- Brogata 2b, Lillestrøm arbeidernesammfunn (flyttet fra Voldgata 4)
- Brandvoldgt 3, bolig
- Brandvoldgt 5, bolig

- Brandvoldgt 7, bolig
- Eidsvoldsgata 18, bolig og uthus i sveitserstil
- Jernbanegata 8, bolighus i mur
- Kirkegata 2, Sveitserstilshus og stall (Doktorgården)
- Kirkegata 4, Kirkegaten skole
- Kirkegata 8, Sveitserstilshus med stabbur, uthus og kontorbygning
- Kirkegata 10, Sveitserstilshus
- Kirkegata 12, Murvilla
- Kirkegt 11, Lillestrøm Kinotheater/kultursenter
- Nesgata 8, bolighus i mur
- Nesgata 10, bolighus i mur
- Nesgata 12, bolighus i mur, Blinderngården
- Nesgata 16, bolighus i mur
- Nittedalsgata 39, bolighus og uthus i sveitserstil
- Storgata 1a, forretningsgård i tre, Meierigården
- Storgata 3a, forretningsgård i tre
- Storgata 5b, forretningsgård i tre
- Storgata 8b, forretningsgård i mur, Apoteket
- Storgata 4, Lillestrøm kunstnesenter, tidligere, Politistasjon/lærerbolig
- Storgata 7, forretningsgård i mur, Telegrafbygningen
- Torggata 16, bolig
- Torggata 18, bolig
- Torggata 20, bolig
- Torggata 22, bolig
- Tærudgata 1,3,5,7, arbeiderboliger, Tærudgårdene

Strømmen

- Frydenlundsgt 6, bolighus
- Søndre Stalsberg, hovedbygning og stabbur
- Strømsveien 77, forretningsgård i tre
- Strømsveien 79, forretningsgård i tre
- Strømsveien 81, forretningsgård i mur
- Strømsveien 83, forretningsgård i mur
- Strømsveien 85, forretningsgård i mur
- Strømsveien 84, Høibrobakken
- Strømmen stasjon, stasjonsbygning med privet
- Sagdalsveien 8, Strømmen bygningssnekkeri

Øvrige deler av kommunen

- Sundstuveien 2, tidligere landhandleri
- Sundstuveien 4, tidligere Leirsund stasjon
- Rishagen, husmannsplass
- Skedsmotun pleiehjem
- Tærud skole
- Skedsmo komunelokale, Skedsmovollen
- Skedsmo prestegård, Skedsmovollen, gårdstun
- Gladbakkveien 19, tidligere direktørbolig m/uthus Kjeller flyplass
- Gladbakkveien 7, tidligere befalsmesse Kjeller flyplass
- Tidligere Stav distriktsfengsel
- Lahaugmoen ekserserplass med bygninger

2.3.4 Oversikt over objekter i statlige verneplaner

Verneplan for jernbanebygninger NSB

- Strømmen stasjon – stasjonsbygning, privat
- Lillestrøm stasjon – stasjonsbygning, lokstall

Landsverneplan for forsvaret

- Lahaugmoen – Vaktbygning, offisersmesse, adm.bygn., telthus, 2 brakker
- Kjeller flyplass – Kjeller Gård, villaer i Gladbakkveien, bygningsrekke langs Fetveien

Nasjonal verneplan for veger

- Gjelleråsen vegmiljø – tre generasjoner veier over Gjelleråsen, Ridevei, ca 1500 – Kjørevei, fransk prinsipp, 1770 – Kjørevei, 1874 (RV4 og RV22)

Bevaring av bensinstasjoner (bensinstasjonsprosjektet)

- Haakensen-smia Skedsmokorset, bensinstasjon og verkstedbygning

2.3.5 Andre

Skedsmo bygdetun

- Tun
- Hovedbygning
- Drengestue
- Stabbur
- Smie
- «Nebben»
- Grisehus
- Låve

3 Landskap og kulturlandskap i Skedsmo

Skedsmo kjennetegnes ved at kommunen ligger i et godt definert landskapsrom med skogklede åser som avgrensning. De sentrale områdene karakteriseres av åpne og flate elvesletter langs Leira og Nitelva. Landets største sammenhengende ravineområde ligger langs Leira og tilhørende vassdrag. Samspillet mellom topografi, geologi, vegetasjon og kulturpåvirkning gir kommunen dens landskapelige identitet.

3.1 *Landskapstrekk*

De viktigste karaktergivende landskapstrekkene i kommunen er:

- Åsryggene
- Elvedaler/elvesletter
- Raviner
- Skogsområder

3.1.1 Åslandskapet

Åsene som avgrensner de åpne og flaterne områdene av kommunen har en jevn høyde på ca 300-350 moh. og gir en rolig og nesten ubrutt horisontlinje. I vest, nord og øst avgrensner Gjelleråsen, Geitåsen, Vardeåsen og Bjørnholen det overordnede landskapsrommet. I sør avgrensnes landskapsrommet av Rælingsåsen.

Brånåsen, Oksefjellet, Niteberg og Sørumsstoppen er terrengformer som markerer seg innenfor det overordnede landskapsrommet. Disse høydene er avgjørende for avgrensinger av mindre romdannelse. Bråteåsen fremtrer ikke så sterkt i det overordnede landskapsrommet, men har stor betydning for mindre romdannelse på Strømmen og Skjetten.

3.1.2 Elvelandskapet

Skedsmo regnes til «basseng» på Nedre Romerike. Ordet basseng refererer til det avgrensede elveslettelandskapet der Nitelva og Leira renner ut i Øyeren. Dette landskapet er viktig som identitetsskapende element.

Leiras elveløp meandrerer over elvesletten fra Leirsund til Svillet ved Øyeren. Landskapet er stort, bredt og harmonisk med lange rolige linjer med myke overganger. Leirelva, vegetasjonsbelter og jorder varierer og gir mangfoldige opplevelser av åpent, lukket, smalt og bredt. Mellom Leirsund og Svillet i nordre del av Øyeren har elvas slyngende og meandrerende elveløp dannet et karakteristisk elveslettelandskap. Det har blitt dannet flere avsnørte kroksjøer, eller «stiller» som de kalles lokalt, som følge av at elva eroderer og endrer løp. Stillene Tomtestilla, Brøterstilla og Stilla er viktige naturhistoriske dokument, og gir grunnlag for unike biotoper for flora og fauna. På beskyttede lokaliteter som Isakbekken, Mastevika, Andevika og i stillene er det vann- og sumpvegetasjon. Kantvegetasjonen langs elva er stort sett ubrutt og blir dominert av gråorheggeskog og mandelpil. Vegetasjonsbeltene langs elveløpet forsterker opplevelsen av elvens meandrerende bevegelse gjennom landskapet.

Nitelva har et rettere elveløp enn Leira og er forholdsvis bred fra Nebbursvollen til Svillet. Her har elva karakter av en bred, stilleflytende flod. Kantvegetasjonen har varierende bredde og er stedvis svært smal, eller kan mangle helt. Ved Valstad og Stavstranden er det større grunne områder som tidvis er oversvømmet, såkalt slore. Våtmarksvegetasjonen gir grunnlag for et variert dyre- fugleliv. Gjennom Lillestrøm er det dels opparbeidet friområder langs elva.

Sagelva er relativt smal og har flere fossefall og stryk, dels over terskler i fjellet, dels over menneskeskapte demninger. Flere steder finnes mindre kulper. Langs de nedre delene av elva er vegetasjonen spesielt frodig med et stort innslag av spisslønn. Elveløpet preges av den betydning det har hatt som industrielv, men fremstår allikevel som et grøntdrag med viktige opplevelseskvaliteter gjennom et sterkt utbygget område.

3.1.3 Ravinelandskapet

Det karakteristiske ravinelandskapet er dannet av bekker og elvers eroderende virkning på de marine avsetningene fra siste istid. I løpet av de siste femti år har mange av disse regionalt typiske terrengformene blitt fjernet ved bakkeplanering og andre inngrep. Det gjenværende ravinelandskapet har stor verdi både landskapsmessig, naturhistorisk, rekreasjonsmessig og m.h.t biologisk mangfold.

Raviner som benyttes til beite har en helt spesiell verdi i kulturlandskapet. Beitebruken gjør at ravineformene trer tydelig frem. Flere steder finnes botanisk interessante arter som er betinget av

beitebruk. Slike arter har hatt en betydelig tilbakegang i takt med nedlegging av husdyrholdet. De viktigste beiteravinene er nevnt under delområdene i kapittel 4.2. I tillegg finnes det fint utviklete beiteraviner ved Slogum.

I Skedsmo ligger de største og best bevarte sammenhengende ravineområdene mellom Solberg og Nitelva (Tveita-Møyen -ravinene), og mellom Berger og Leirsund (Farseggen-Bøler-ravinene). Nedenfor omtales kun de to største ravineområdene nærmere. (For inngående dokumentasjon om alle kommunens ravineområder, se egen rapport om «Ravinene i Skedsmo», Skedsmo kommune 1995.)

Tveita/Møyen- ravinene er et av kommunens største sammenhengende ravineområder og er særlig forgrenet. Området er vekslende mellom beiter, løvskog, edelløvskog, granskog, hagmark, høystaudeenger, fuktenger og sumpområder og rommer et meget stort biologisk mangfold. De flate delene av ravinene har blitt planert og dyrket opp, men store deler er uendret og forholdsvis godt bevart med intakte ravineformer.

Farseggen-Bøler-ravinene utgjør tilsammen det andre av kommunens største og viktigste ravinesystemer:

Farseggen-ravinene deler seg øverst i to løp. Løpene ligger så tett at leirsletten mellom dem er helt utgravd, og det står igjen en 300 m lang 35 m høy svært skarp egg. Oldtidsveien følger denne eggen. Ved eggens høyeste punkt, nær stedet der de to løpene går sammen, er det fin utsikt til to landskapsrom. Den øvre delen av ravinene er berørt av E6.

Gran er det dominerende treslaget. På tørre områder er det enkeltforekomster av varmekjære trær og busker. Lengre ned i ravineskråningene, der fuktigheten er større, vokser gråor og hegg. I dalbunnene finnes frodig og fuktig vegetasjonssamfunn.

Bøler-ravinene er ca 1 km lang, og deler av den er inntil 30 m dyp. Ravinene har to hovedløp som er adskilt av leirsletter, og ikke av skarpe egger som ved Farseggen. Terrenget har derfor mykere og rundere form. En kraftgate og det kommunale avfallsdeponiet oppleves som fremmedelement. Vegetasjonen er nesten som i Farsegg-ravinene, men innslaget av gran er ikke så dominerende. Den nordøstre dalsiden er dekket av lauvskog. Partiene ned mot dalbunnen er tette og frodige.

3.1.4 Skogsområder

Kommunens utbygde og sentrale områder omkranses av store skogsområder i nord, øst og vest. Romeriksåsen, Gjelleråsen og Asakmarka er skogkledd og gir kommunen en grønn innramming. Disse områdene gir gode muligheter for friluftsliv.

Hovedtrekk ved kulturlandskapets historie

Skedsmo har hatt en sammenhengende jordbrukskultur siden yngre steinalder. Bruken av arealene har vekslet gjennom tidene med endringer i befolkningstetthet, driftsformer og økonomisk tilpasning. Betegnelsen kulturlandskap brukt i vernesammenheng omfatter oftest det gamle jordbrukslandskapet med eng- og beiteområder og tilhørende elementer.

Inntil andre verdenskrig var Romerikes særpreg et småkupert ravinlandskap med små driftsenheter og hyppige vekslinger mellom eng, åker, skogteiger, bekker og dammer. Vann og vannveier var omkranset av frodig vegetasjon med tilhørende variert dyreliv. Fra ca 1850 og frem til i dag har Øyerens vannstand blitt regulert flere ganger. Dette har endret landskapets karakter spesielt ved Leiras og Nitelvas utløp ved Lillestrøm.

De mest gjennomgripende forandringene skjedde etter 2. verdenskrig. Da ble det gjennomført en kanaliseringpolitikk overfor landbruket som favoriserte spesialisert kornproduksjon på det sentrale Østlandet og husdyrhold i distriktene. I perioden 1950-1980 ble dyreholdet sterkt redusert og landbruket ble i stor grad rasjonalisert med vekt på mekanisering. Dette førte til at landskapet i Skedsmo ble kraftig endret, særlig i de lavere leirjordsområdene med ravinlandskap. Kravet til rasjonalisering førte til at det totale antall bruk gikk ned samtidig som det enkelte bruksstørrelse økte. Kornproduksjon ble etter hvert den dominerende produksjonsformen, og åkerarealene økte på bekostning av eng og beiter. Tidligere ekstensivt drevne beitearealer gikk enten ut av bruk eller ble

dyrket opp. Åkerteiger ble slått sammen til større og mer lettdrevne jordbruksarealer. Terrenget ble planert, og det mangfoldige kulturlandskapet med variasjoner av åpne bekkedrag, skogsbelter, åkerholmer og større trær ble ryddet. Med mindre husdyr og et mer effektivt jordbruk ble mange av driftsbygningene revet eller kraftig ombygget for å tilpasses de nye behovene. I tillegg ble det bygget ned mer dyrket mark i Oslo og Akershus i forbindelse med utvidelse av byområdene, enn i noe annet fylke i landet.

Skedsmos jordbrukslandskap kjennetegnes i dag av store, planerte arealer og ensartede driftsformer. Mye av jordbruket i området har store befolkningskonsentrasjoner tett innpå. Dette øker presset på jordbruksarealene som mulig utbyggingspotensiale, og som rekreasjonsområder for befolkningen.

3.2 Kulturmarkstyper

Kommunens naturgrunnlag og ulike driftsformer førte til at det oppsto flere forskjellige kulturmarkstyper lokalt og regionalt. Kulturmarkstypene kan deles inn etter de viktigste bruksmåtene som formet dem, f.eks. fulldyrking, slått, beite og lauving. Med det moderne landbruket har gamle kulturmarkstyper nesten forsvunnet.

3.2.1 Dyrket mark

En av de tidlige driftsformer i jordbruket var trolig svedjebruket. Mindre skogspartier ble brent for å lage beiter eller åker hvor man sådde i asken. Etter få år var jorda utpint, og man ryddet et nytt område og fortsatte der. Tilførsel av gjødsel var en forutsetning for permanent åkerbruk. Dette har blitt utviklet i de omlag siste 2500 år. Husdyrgjødsel ble benyttet, men var ikke alltid tilstrekkelig. Frem til 1800-tallet ble åkrene derfor lagt brakk med noen års mellomrom. Kunnskap om at forskjellige vekster tilfører gjorda ulike næringsstoffer ble kjent. Skiftebruket ble vanlig. Korn, potet, betet, kål og gras ble dyrket på omgang på gårdsbrukenes jorder. Avkastningen økte og jorda bli ikke så utpint. Med skiftebruket kom kulturengen. De tilsådde og oppdyrkede kulturengene ga større avlinger enn de gamle naturengene. Med tiden ble ikke naturengene benyttet mer, og disse grodde igjen.

3.2.2 Slåttemark

Slåttemark omfatter både slåtteeenger, ikke oppdyrket innmark, og utslåtter i utmark. De gamle slåtteeengene, eller naturengene, var i motsetning til kulturengene, dvs. tilsådd eng, oftest meget artsrike. Langvarig slått førte til utarming av jorda, og artsmangfoldet var kjennetegnet med arter som trives på næringsfattig jord, dvs. lite nitrogen. I Oslo og Akershus ble utslåttene ryddet og gjerdet inn. Om slåttemarken lå langt fra gården, ble det satt opp løer for oppbevaring av høyet, i påvente av frakt om vinteren. I tillegg til fastmarkeng og fukteng har våtmarker også utgjort viktige slåtteearealer. Myrslåtter og slått av strandeng og elveskrånninger var også vanlig, men forekommer ikke lenger i kommunen. I dag benyttes de beste arealene til kornproduksjon. Utmark som ikke lenger høstes gror igjen.

3.2.3 Beitemark

Tidligere var det særlig utmarka som ble benyttet til beite. Avhengig av de naturgitte forutsetningene, husdyrslag og beiteintensitet ble det dannet ulike typer åpne eller tre- og buskrike beitemarker. Utmarksbeite er fortsatt vanlig i deler av Oslo og Akershus, særlig på Romeriksåsen. Dyr man trengte å ha nær gården gikk gjerne på inngjerdete trebevokste områder, såkalt hagmark. Hagmarken lå ofte som et skille mellom inn- og utmark og var preget av et lysåpent tresjikt og en

markvegetasjon med arter som tålte langvarig beite. Forskjellige dyreslag beiter på ulike plantearter, slik at plantenes artsammensetning på beiteområdene ble et resultat av både naturgitte forhold og hvilke husdyrslag som beitet arealet.

I leirjordsområdene var beitede ravineskråninger et typisk trekk i landskapet. Mange av dagens åpne beitebakker var imidlertid tidligere fulldyrkede områder. Med hesten som trekraft pløyde man brattere skrånninger enn det som blir dyrket i dag. Våtmarker ble også benyttet til beite. I dag forekommer beiter med lang kontinuitet først og fremst i de bratteste skrånningen og på fuktige partier i bunnen av enkelte raviner. Gjødset kulturreng har overtatt for de naturlige beitemarkene og gamle beiter i hevd har etter hvert blitt sjeldent.

3.2.4 Lauving

Høsting av lauv til fôr var vanlig, også i Oslo og Akershus. I de beste jordbruksområdene opphørte lauvingen rett før århundreskiftet, men på små bruk har lauvet blitt sett på som verdifullt tillegg for tett opp til vår tid. Fortsatt er det er mulig å se spor etter denne høstingen. Bestemte trær ble «gana» eller «styvet» med noen års mellomrom. Toppen av treet ble skåret av omtrent i mannshøyde og skuddene som skjøt opp hvert år ble sanket. Etter hvert fikk trærne en svært karakteristisk form, og de fantes overalt i landskapet slik at de mange steder kom til å prege det. De vanligste og mest næringsrike treslagene som ble benyttet var ask, osp, selje, alm og bjørk. Men i uår ble også rogn og eik benyttet. Det finnes enkelte styvingstrær igjen i kommunen. De har imidlertid ikke blitt styvet på lang tid, og det kan derfor være vanskelig å oppdage at det tidligere ble høstet av treet. Man kan finne slike «overgrodde» styvingstrær nær gårdstun eller i eldre eiendomsskiller.

3.2.5 Åkerholmer og randsoner

Åkerholmer (vanskelig oppdyrkbare restarealer) og randsoner ble tidligere benyttet til slått, beite eller høsting av løv. Disse arealene blir ikke lenger benyttet, slik at de i dag bl.a fungerer som restbiotoper for gammel engflora. I tillegg er de viktige leveområder for deler av dyrelivet som er knyttet til kulturlandskapet, og de gir skjul for vilt. I de områdene av kommunen som gjennomgikk de største forandringene av landskapet, er det få eller ingen åkerholmer igjen. Men i området rundt Kongsrudtjern har ikke kulturlandskapet blitt så omfattende endret, og åkerholmer og randsoner har ikke blitt fjernet.

3.2.6 Gården i akershuslandskapet

Det er gravminner fra jernalderen flere steder i kommunen. Alle ligger over marin grense, ca 200 moh i dag. Gårdsbebyggelsen i leirjordsområdene ligger gjerne oppe på markerte rygger i terrenget eller på plataer mellom ravinedalene.

Hus og bygninger er viktige referansepunkt i landskapet, særlig i et åpent og vidt landskap som i Skedsmo. Omgivelser og terreng forandrer seg sakte gjennom historien, men plasseringen av gårdstunene er nesten konstant. Plasseringen, gårdsnavnene og stedsnavnene inneholder mye historie som er uløselig knyttet til kulturlandskapet.

På 1700-tallet var det vanlig med mellom seks til fjorten hus på de store gårdene. På mindre gårdsbruk og plasser var det bare tre til fire hus: stue, stabbur, låve og fjøs. Bygningene på gårdene var oftest samlet rundt to tun, ofte kalt gar', gardsplassen eller tungar'n. Selve ordet «tun» er et relativt nytt ord som er tatt opp fra skriftspråket. Bolighusene, eller innhusene, ble samlet i ett tun, og bygningene for husdyrhold og redskap og håndverk, uthusene, ble samlet rundt et annet. Stabburet eller en skigard skilte tunene fra hverandre. Betegnelse tungar'n (av tungård), om gården mellom innhusene og nøkker'n (av nautgård), var vanlig brukt til inn på 1900-tallet. I dag brukes betegnelse innergard og yttergard.

På 1800-tallet ble firkanttunet en vanlig måte å ordne bygningene på. Alle husene var organisert i en

firkant rundt gar'n eller gårdsplassen. Det var oftest ganske god plass mellom de enkelte bygningene. I bygder som lå nær Christiania ble byggeskikken påvirket av byens tette bygningsstruktur, slik at tunene ble bygget som innesluttete gårdsrom. Våningshuset og den største driftsbygningen utgjorde to vegger i tunet. Stabburet og andre mindre bygninger danner de andre sidene. Mange mindre bygninger har blitt revet i de siste tiårene, og gjerder og stakitter er ikke lenger en del av gårdstunenes innramming, bortsett fra på gårdsbruk med husdyrhold. Generelt er gårdstunene i dag mer åpne enn tidligere. Gårdsanleggets beliggenhet i landskapet og bygningene i tunet er derimot lite endret gjennom de siste to tre hundre årene.

3.3 Karakteristiske landskap i Skedsmo

Åssidene er en viktig del av de store landskapstrekkene, fordi de danner horisonter og avgrensinger sett fra lavereliggende områder. Naturgrunlaget varieres gjennom kommunen, og gårdsanlegg, jorder og løvskogsområder deler landskapet og danner mellomsoner mellom åsene og elvesletten. Dette gir opplevelsen av en mosaikk av mindre områder og steder. Kommunen kan deles inn etter landskapets karakteristiske preg og naturgitte forhold. Se figur 7 s. 24, som viser prinsippsskisser for de forskjellige landskapsområdene.

3.3.1 Myrersletta

Landskapet er åpent og stort. De skogkledte lisdene mot Romeriksåsen og Vardåsen danner horisontlinjer og vegger i øst og vest i et overordnet landskapsrom. Det utbygde Korsfjellet danner en vegg i sørvest. Store deler av området er flat fulldyrket jord. Leikvoll-ravinen går gjennom området i retning mot nordvest, vest for Gjerdrumsveien. Ravinene er delvis skogkledt og danner flere mindre landskapsrom. Landskapsmessig er grenda like mye vendt mot Gjerdrum som mot Skedsmo, og landskapsrommet kan sees som en forlengelse av Romerikssletta. Gårdsanleggene ligger på ravinerygger.

3.3.2 Møyen og Solberg

Romeriksåsen med Tærudkampen og Korsfjellet danner markerte vegger og avgrensninger av landskapet i nord, avbrutt av Tæruddalen som en kile i landskapet. I det store landskapsrommet som avgrenses av Nordmarka og Gjelleråsen i vest og sør, Bjørnholen og Garderåsen i øst og Romeriksåsen i nord, ligger Brånåsen som en langstrakt rygg inn i det relativt flate jordbrukslandskapet. Åsen kan oppfattes som en del av komplekset med høydedrag og åser med Romeriksåsen og Vardeåsen i nord. Den markerte formen eksponerer Brånåsen sterkt i forhold til områdene omkring. Topografien varierer og terrenget skråner mot vest og sydvest med flate partier enkelte steder. Nitelva renner gjennom området. Ved Hellerud er landskapet åpent og stort jordbrukslandskap, spesielt områdene ved Hellerudsletta og Hellerud gård. I vest og syd stiger terrenget mot de kuperte skogsområdene på Gjelleråsen. Flere raviner gjennomskjærer området og topografi og randvegetasjon danner mange små landskapsrom.

3.3.3 Skedsmovollen

Skedsmo kirke ligger på et markert høydedrag bestående av løsmasser, som strekker seg ned mot Lillestrøm i sør. Høydedraget er en forlengelse av Romerikssletta som stikker ut mellom åsene som grenser mot Gjerdrum og Sørumsjøen i nord. Høyden er godt synlig fra store deler av kommunen, og Skedsmo kirke er et markert landemerke. I vest faller terrenget og gjennomskjæres av raviner ved gården Løken. Det meste av arealet er åpent storskala jordbrukslandskap.

3.3.4 Farseggen og Bøler

Fra høydedraget som strekker seg fra Skedsmokorset og ned til Lillestrøm, faller terrenget mot sørøst ned til elvesletta ved Leira. Denne skråningen ned mot Leirelva danner vestre vegg i det store landskapsrommet ved Leira. Området preges av raviner. Ravinene langs Farseggen er de dypeste i Skedsmo og relativt intakte. Landskapet veksler mellom åpent og stort landskap med jordbruksarealer, og lukkede mindre romdannelser i de skogklede ravinene.

3.3.5 Leirelvsletta

Det karakteristiske elveslettelandskapet med slyngende elveløp og kroksjøer er sjeldent i Norge. Det overordnede storskala landskapsrommet avgrenses av lisider med jordbruksområder i vest og øst, men åpner seg mot Øyeren og tettbebyggelsen i Lillestrøm. Landskapet preges av rolige linjer og store enhetlige områder. Fra Leira stiger terrenget svakt opp til et flatere platå ved Asak i øst der gårdene og boligbebyggelsen ligger. Asakgårdene ligger i skråningen som danner den ene veggen i det overordnede landskapsrommet. Gårdene på Asak har en beliggenhet som gjør dem til landemerker sett fra Leira. Horisontlinjen tegnes i vest av høydedraget ved Skedsmokorset, i syd av Rælingsåsen og i øst av høydedraget ved Asak. Nede på elvesletta, langs det meandrerende elveløpet og ved kroksjøene, danner vegetasjonen mindre landskapsrom slik at landskapet oppleves som lukket.

3.3.6 Kongsrud

I Asakmarka er landskapet kuppert med store kontraster og et rikt og variert kulturlandskap. Jordbruksområdene ligger i små uregelmessige og lukkede landskapsrom omkranset av skog. Ved Kongsrudtjern er det flate myrpartier i nord og syd. Det dannes et stort landskapsrom der tjernet og myrområdene er gulv, skogklede åssider i vest, øst og sør er vegger. I nord dannes den fjerde veggen av skrånende partier med skog og dyrket mark ved Branderud. Åsryggene øst og vest for tjernet og kollen ved Vinnesskogen i syd danner horisontlinjen.

3.3.7 Kjeller

Åsene og vollene ved Kjeller er viktige landemerker. Landskapet veksler mellom små og store landskapsrom med myke overganger. I øst har terrenget en tilnærmet skålforn som kan oppleves som et mindre landskapsrom. Ved Fetveien og Kjeller flyplass er terrenget helt flatt, men hele området grenser mot en rekke markerte topper og rygger fra Kjellerholen til Leira. Disse danner en klar romavgrensende kant sett fra Lillestrøm, Skjetten, Stalsberg og Rælingsåsen. Gårdsanleggene ligger fritt på toppene med god utsikt over Lillestrøm. Nyere bebyggelse har blitt lagt inntil og mellom vollene. På den andre siden av Nitelva, ved Nordby, Stav og Valstad faller terrenget i en østvendt skråning og utgjør den andre siden av Nitelvas vide elvedal. Området er preget av en vekslende mosaikk med mindre jorder og blandingsskog.

3.3.8 Strømmen

Strømmen er et noe utflytende tettsted. Bebyggelsen ligger i et mykt bølgende landskap. Gatestrukturen er stort sett organisk og myk. Større gjennomfartsårer ligger enten på de høyeste eller laveste punktene i landskapet. Oppe på kollene er det fin utsikt utover bebyggelsen og landskapet oppleves som åpent. Mellom mellom bebyggelsen er derimot opplevelsen mer intim og lukket. Ved Bråteåsen er terrenget småkuppert og med enkelteraviner. Her får man opplevelsen av mindre småskala landskapsrom. Fra bygningene på Bråte og nordover er landskapet åpent og stort, mens vestre del er skogkledd og lukket.

3.3.9 Lillestrøm

Lillestrøm som tettsted har en klar avgrensing mot Fetveien i nord, Isakveien i øst og Nitelva i vest og syd. Innenfor dette området er tettstedet klart organisert med en tett regulær kvartalsstruktur. Terrenget er helt flatt og man kan derfor nesten bare oppleve utsikt ut av området i utkanten av bebyggelsen. Jernbanen er lagt på høye fyllinger og deler tettstedet i tre større områder. Storgata er den eneste gjennomgående gaten. Sammen med landemerkene Lillestrøm kirke, rådhusårnet og Rælingsbrua er Storgata orienteringspunkt i tettstedet.

4 Område 1 - Lillestrøm

I tiden før hovedbanen Christiania - Eidsvold ble anlagt i 1854 var det kun noen få husmannsplasser i det området som idag er Lillestrøm. Bebyggelsen er idag helt borte. En stasjon ble anlagt på gården Lille Strøm på Rælingssiden av Nitelva og da Kongsvingerbanen ble anlagt knappe ti år senere ble stasjonen flyttet over på den andre siden av elva, og navnet Lillestrøm fulgte med.

Samtidig ble det, etter at sagbruksprivilegiene ble opphevet f.o.m. 1860, anlagt flere sagbruk drevet med dampkraft på de flate myrområdene på Nitelvas østre bredd. På innsiden av disse vokste det gradvis frem en trehusbebyggelse i området nord for stasjonen (Lillestrøm sentrum), langs Sørungata og i områdene Volla og Nesa. I 1865 var det 52 bebodde hus med tilsammen 458 innbyggere og i 1877 var bebyggelsen så omfattende at Lillestrøm ble egen bygningskommune. Veksten vedvarte og ved århundreskiftet var det 441 bolighus med tilsammen 3782 innbyggere i tettstedet.

Den første helhetlige reguleringsplanen kom i 1903 og i 1908 ble Lillestrøm egen kommune, noe som varte til kommunesammenslåingen i 1962. I årene etter krigen ble det utarbeidet ny

reguleringsplan , som danner grunnlaget for dagens Lillestrøm

I det opprinnelige sentrum ligger det såkalte Gamle Lillestrøm, et intakt kvartal med bygninger fra siste del av 1800 tallet, villabebyggelse fra rundt 1900 langs Kirkegata, og sentrumsbebyggelse langs Storgata fra første halvdel av 1900 tallet. I tillegg kommer Lillestrøm stasjon, Lillestrøm kultursenter (det tidligere Lillestrøm Kino-Theater) og den gjenstående bebyggelsen fra tidligere Lillestrøm dampsg samt de tilflyttede bygningene Lurka-huset og Lillestøm Arbeidersamfunn.

På Volla, i gatene Brandvoldgata, Voldgata, Torvgata og Nittedalsgata ligger rester av Lillestrøms 1800-talls bebyggelse med dels bolighus, men også med noen bygninger med kombinert bolig og næringsfunksjon. Nordøst for sentrum ligger Funkisbyen, med gatene Kierulfsgt, Landstadsgt m.fl som består av villabebyggelse fra mellomkrigstiden, og et tilgrensende område med industri- og næringsbebyggelse fra perioden 1920 til 1960

På Vigernes er det i Sørumsgata, som er Lillestrøms gamle innfartsvei fra øst og i de omkringliggende gatene, bevart rester av boligbebyggelse fra perioden rundt 1900.

På Nesa, i området Jernbanegata, Nesgata og Fabrikkgata, er det bevart en rekke bygninger som ble bygget i mur, etter at det ble innført murtvang i sentrale deler av Lillestrøm som følge av brannen i 1906. Lenger øst, i Nesgata og Svelleveien, som ble bebygd allerede på 1800 tallet, er rester av den opprinnelige bebyggelsen er bevart.

På Nesa Industriområde, et av de eldste gjenværende industriområdene i Lillestrøm lå opprinnelig et sagbruk, Walmsnessbruket, men dette gikk konkurs og Lillestrøm Cellulosefabrik ble bygget her i 1909. Etter krigen opphørte celluloseproduksjonen og det ble etablert limproduksjon i fabrikkbygningene. Bedriften har endret navn flere ganger og heter idag Dynea. Flere av de opprinnelige bygningene fra 1909 står enda, om enn endel ombygd.

Fornminner ingen registrerte.

Bevaringskategorier for kulturminnevernplan for Skedsmo kommune	
Et mål med planen er å sikre at et representativt utvalg av kulturminner og kulturmiljøer i Skedsmo får et formelt vern. For å kunne foreta en slik prioritering er det utarbeidet følgende bevaringskategorier, hvor to (1 og 2) foreslår formelt vern. Kategoriseringen av de enkelte kulturminnene er fastsatt utfra de ovenfor nevnte vernekriteriene.	
F. Fredet kulturminne: Automatisk fredet fornminne eldre enn 1537, automatisk fredete bygninger fra før 1650, kulturminner vedtaksfredet etter Kulturminneloven, forskriftsfredete kulturminner samt listeførte kirker.	
1.	Kulturminne/ -miljø med nasjonal og/eller regional betydning. Kan være fredningsverdig.
2.	Kulturminne/ -miljø med stor lokal/regional betydning. Bevaringsverdig, bør sikres gjennom regulering til hensynssone bevaring.
3.	Kulturminne/-miljø av lokal betydning, og/eller som har verdi som del av et større kulturminnemiljø.
4.	Kulturminne/ -miljø av lokal betydning, som er endret, men som er del av et ellers verdifullt miljø, eller på annen måte har interesse.

Liste over verneverdige kulturminner - Lillestrøm

<i>Nr</i>	<i>Adresse</i>	<i>Type kulturminne</i>	<i>Div opplysninger</i>	<i>Vk</i>
1	Alexander Kiellandsgate 1-18	Akse/gaterom		3
2	Bjørnsonsgate 4 a b	Tomannsbolig	Moderne atriumhus/villa i rød tegl	3
3	Brandvoldgata 3	Bolighus		4S
4	Brandvoldgata 5 a	Bolighus		4S
5	Brandvoldgata 7	Bolighus		4S
6	Brogata 2 b	Forsamlingshus	1881 Arbeidersamfunnet, tidl Voldgata 4	2S
7	Brogata 2	Sveitserstilsvilla	Tidligere bestyrerbolig Lillestrøm dampsag 1859	1S
8	Brogata 2	Stabbur,	Tidligere bestyrerbolig Lillestrøm dampsag,	2S
9	Brogata 2	Dampmaskin bygning,	Lillestrøm dampsag, 1860 årene	1S
10	Dampsagveien 12	Kultur-og musikkskole	Tidligere lokstall med dreieskive, nybygg – Lillestrøm kultur- og musikkskole Arkitekt Arne Henriksen	2
11	Depotgata 1	Bolighus, uthus	1903	3

12	Eidsvoldsgata 1	Bolighus	ca 1900	2
13	Eidsvoldsgata 5	Bolighus		2
14	Eidsvoldsgata 8a	Bolighus		3
15	Eidsvoldsgata 9 c	Bolighus	1920 tallet	3
16	Eidsvoldsgata 12	Bolighus		2
17	Fabrikkgata 2	Bolighus		4
18	Fabrikkgata 6	Bolighus	1907	2
19	Fabrikkgata 8	uthus	1907	2
20	Fabrikkgata 22	Jernbaneverksted/lokstall, dreieskive	Nystallen 1927	2
21	Gjerdrumsgata 17	Bolighus		4
22	Havnegata 18,	Bolighus	Tidligere ingeniørbolig, Lillestrøm Cellulosefabrikk, 1919	3
23	Henrik Wergelandsgate 1	Lillestrøm videregående skole	1949-1958, arkitekt Finn Bryn tredje byggetrinn 1995	2
24	Jernbanegata 8,	Bolighus og sidebygning	Tidligere Lensmannsgård, 1914	2S
25	Jonas Liesgate 2-4,	Lillestrøm stasjonsbygning	Lillestrøm stasjon, gammel og ny stasjonsbygning 1933, 1997	2S
26	Jonas Liesgate 6,	Rutebilstasjon	Lillestrøm rutebilstasjon 1997	2
27	Jonas Liesgate 18	Rådhus	Skedsmo rådhus 1991	3
28	Jonas Liesgate 22 – 24	Tinghus, politihus	Nedre Romerike Tinghus – Politihus 1990	3
29	Kirkegata 2,	Stall	1879	1S
30	Kirkegata 2,	Snekkerverksted	1934 (flyttet fra Skedsmogata 61 i 2009)	2
31	Kirkegata 2,	Bolighus	1879	1S
32	Kirkegata 4,	Kulturhus	Kirkegaten skole, 1887	1S
33	Kirkegata 8 ,	Stabbur	1880 årene (verneklasse 1 som helhetlig anlegg)	1S
34	Kirkegata 8,	Uthus	1880 årene (verneklasse 1 som helhetlig anlegg)	1S
35	Kirkegata 8,	Kontor	1880 årene (verneklasse 1 som helhetlig anlegg)	1S
36	Kirkegata 8,	Bolighus	1880 årene	1S

			(verneklasse 1 som helhetlig anlegg)	
37	Kirkegata 10,	Bolighus	Ca 1880	2S
38	Kirkegata 11,	Kultursenter	Lillestrøm Kultursenter, 1926, tidligere Lillestrøm Kinoteater	1S
39	Kirkegata 12,	Bolighus	Murvilla 1910-20	2S
40	Kirkegata 14,	Forretnings- gård	1930-tall	4
41	Kjellergata 16	Bolighus, uthus	1885	2
42	Landstadsgate 3	Bolighus	1920-tallet	3
43	Landstadsgate 5	Bolighus	1920-tallet	3
44	Landstadsgate 10	Nordmanns- gården, industribygg	Nordmannsgården 1933	3
45	Leiv Eiriksonsgate 5 B	Bolighus	Huset står på stolper ca 1890	3
46	Leiv Eiriksonsgate 7	Sørum skole (barnehage)	Sørum skole 1902	2
47	Leiv Eiriksonsgate 11	Bolighus, uthus	ca 1900, Med intakt uthus	2
48	Leiv Eiriksonsgate, Jernbanebro/undergang	Jernbanebro/ undergang Kongsvinger- banen		2
49	Lurkahuset m/uthus	Lurkahuset, uthus		2
50	Magnusgate 9	Bolighus, uthus, miljø	Intakt uthus-miljø langs Johan Sverderupsgate, sammen med Sigurdsgt 8 og 10.	3
51	Markveien 11	Bolighus, uthus	ca 1877	2
52	Nannestadgata 1	Industribygg/ bolig	Tidligere Norrøna ski og sparkstøttefabrikk/Nycomed, ombygd til boliger	3
53	Nannestadgata 2 a b	Bolighus	Prestebolig 1964	2
54	Nesgata 4	Bolighus	Toetasjes sveitserstilshus	3
55	Nesgata 8,	Bolighus	1907	2S
56	Nesgata 10,	Bolighus	Bolig, bakeri, sykehus mm 1921	2S
57	Nesgata 12,	Bolighus	1907	2S
58	Nesgata 16	Bolighus	Ca 1930, murvilla	2 S
59	Nesgata 18 a	Bolighus	1880-90 tallet, Bollerudgården - Leiegård i tre	4
60	Nesgata 21	Bolighus	Trehusmiljø i krysset Nesgata -	4

			Svelleveien 1886	
61	Nesgata 22	Bolighus	1895 Administrasjonsbygg for Egebergbruket	4
62	Nesgata 24	Bolighus	1900	4
63	Nesgata 26	Bolighus	Tidligere bestyrerbolig/ funksjonærbolig , Egebergbruket 1860	4
64	Nesgata 28 a	Bolighus	Trehusmiljø i krysset Nesgata - Svelleveien)	4
65	Nesgata 30	Bolighus, uthus	Trehusmiljø i krysset Nesgata - Svelleveien 1896	4
66	Nittedalsgata 1a -b	industribygg	Dovregården 1922	2
67	Nittedalsgata 2a	kontor/bolig	1957	2
68	Nittedalsgata 2b	Trygdekassen, kontorbygg	Trygdekassen 1953	2
69	Nittedalsgata 4	bilverksted/ forretning	«Fordsentralen» 1942-43	4
70	Nittedalsgata 39	Bolighus, uthus	Typisk «Lillestrømhus» i Sveitserstil med uthus fra slutten av 1800-tallet	2S
71	Nittedalsgata 41	Bolighus		4
72	Nittedalsgata 43	Bolighus	1913	3
73	Nittedalsgata 59	Volla skole	Volla skole 1922	2
74	Parkalleen 41	Bolighus	Tidligere hanskefabrikk	4
75	Roald Amundsensgate 42-56 (med flere)	Boligområde	Tomannsboliger fra 1957	2
76	Romeriksgata 1,	Prestebolig, St Magnus kirke		4
77	Romeriksgata 1,	St Magnus kirke	1987 arkitekt Lund og Slaatto	1
78	Sigurdsgate 8	Bolighus, uthus, miljø	Intakt uthus-miljø langs Johan Sverderupsgate, se Magnus gt 9 og Sigurds gt 10	3
79	Sigurdsgate 10	Bolighus, uthus, miljø	Intakt uthus-miljø langs Johan Sverderupsgate, se Magnus gt 9 og Sigurds gt 8	4
80	Sjøgata, Industrispor -	jernbanespor	Rester av industrispor til Lillestøm Cellulosefabrik	4
81	Skedsmogata 7	Concordiabyg get, forsamlings- hus	Concordiabygget 1971	4
82	Solheimsgata 4,	Forretnings- gård i tre med	Tidligere Lillestrøm skysstasjon/Oftedals hotell med	2

		stallbygning i mur	stallbygning	
83	St Olavsgate 1	Bolighus, uthus	Ca 1870	3
84	St Olavsgate 11 a	Bolighus	1920-tallet	3
85	St Olavsgate 14	Bolighus	1930-talls villa med original port	2
86	St Sunnivas plass 1	Bolighus	Murvilla i jugendstil, noe endret/påbygd	2
87	Storgata 1 a,	Forretningsgård	Ca 1880	2S
88	Storgata 3 a,	Forretningsgård	Ca 1880	2S
89	Storgata 4,	Kunstnersenter	Tidligere politistasjon, opprinnelig lærerbolig ,1898	1S
90	Storgata 5 B,	Forretningsgård	Foseidgården, ca 1885	2S
91	Storgata 7,	Forretningsgård i mur	Telegrafbygningen Tidlig 1900-tall	2S
92	Storgata 8b,	Forretningsgård i mur	Apoteket Tidlig 1900-tall	2S
93	Storgata 9,	Forretningsgård i mur	Tidlig 1900-tall	2
94	Storgata 25 b,	Forretningsgård	Høyres hus, 1950-tallet	2
95	Storgata 25,	Hotell	Hotell 1950-talet	3
96	Storgata 30,	Lillestrøm kirke	Lillestrøm Kirke 1935 arkitekt Dagfinn Morseth	1 List efør t
97	Storgata 46	Folkets hus, forsamlingshus	1915, senere ombygd	4
98	Storgata 53	Bolighus		3
99	Svelleveien 2	Bolighus, miljø	1896(miljø krysset Nesgt Svelleveien)	3
100	Svelleveien 17,	Transformatorstasjon		3
101	Svelleveien 33,	Industrianlegg	Dynea industrier, Tidligere Lillestrøm Cellulosefabrikk/Dyno (de eldste bygningene fra ca 1915)	3
102	Sørumparken	Sørumparken med musikkpaviljong		2
103	Sørumsgata 3 -5	Møbelforretning	1890-tallet til 1950. Tradisjonsrik	4

		g	møbelforretning	
104	Sørumsgata, ved nr 8	Transformator kiosk	Tempelformet transformator kiosk fra 1920-tallet	2
105	Sørumsgata 21	Bolighus, uthus	18 4	4
106	Sørumsgata 37	Bolighus	Funkishus med butikklokale 1930-tallet	3
107	Sørumsgata 38	forretning/ bolig	Bolig og forretningsgård ca 1890	3
108	Sørumsgata 44	Bolighus, uthus	Bolig med bakbygning ⁷ snekkerverksted	3
109	Sørumsgata 47	Bolighus	ca 1900	4
110	Sørumsgata 51	Bolighus		4
111	Sørumsgata 55	Bolighus	1890-årene (nyere tilbygg)	3
112	Sørumsgata 78	Forretnings- gård/bolig med uthus	1890-årene - 1911	3
113	Teatergata 3	Bolighus		3
114	Thorvald Lammersgate 1	Bolighus		2
115	Thorvald Lammersgate 6	Bolighus		2
116	Torvgata 11 a	Bolighus	Sent 1800-tall	3
117	Torvgata 16	Bolighus	Ca 1860	2S
118	Torvgata 18	Bolighus	Sent 1800-tall	2S
119	Torvgata 20 A	Bolighus	Ca 1860	2S
120	Torvgata 22	Bolighus	Sent 1800-tall, sterkt ombygd	4S
121	Torvgata 23	Bolighus	villa ca 1920	3
122	Torvgata 28 A	Bolighus	1927	2
123	Tærudgata 1-7,	Tærudgårdene	Tærudgårdene, 1889	2

5 Område 2 - Kjeller

Området består av gårdene Kjeller, Nitberg, Holt, Berg, Brøter og Riis. Dette er sentrale gårder i Skedsmo og med lang bosettingshistorie. På alle disse gårdene er gårdstunene bevart.

På Kjeller gård ble Hærens Flyvåpen etablert i 1912 og Norges første flyplass ble anlagt på flaten ved Nitelva. Flyplassen fikk både flyfabrikk (1916), flyskole (1917) og operative flyavdelinger og var hovedsete for Hærens flyaktiviteter frem til 2. verdenskrig. I mellomkrigsårene ble det bygget boliger og kaserner tilknyttet flyplassen i Vestengveien/Gladbakkveien-området. Det er også bevart fem bygninger reist av tyskerne 1940-45 som militærpsykehus.

Gårdstunet med gårdsdam, bygninger fra 17- og 1800-tallet og hagen fra 1930 årene på Østre Nitberg er også verneverdig.

På Berg er gårdstunet fra ca. 1900 godt bevart. Sidebygningene og stabburet er ca. 100 år eldre. Øst for tunet på Berg er det et vannmagasin for Kjeller flyplass. Anlegget har sentraleuropeisk preg, og ble bygget under 2. verdenskrig av tyskerne. I tilknytning til vannmagasinet er det et avansert vannrenseanlegg som har stor historisk verdi som teknisk kulturminne. På Brøter er det en godt bevart hovedbygning fra begynnelsen av 1800-tallet. Sør for tunet ligger tre godt bevarte villaer i funkisstil. Store deler av området er bebygd med nærings- og boligbebyggelse, men endel jordbruksarealer er fortsatt bevart. Hovedbygningen på Vestre Holt fra 1700-tallet(?) er svært godt bevart, og er sammen med resten av gårdstunet svært verneverdig.

Av bebyggelse fra senere tid er det særlig fabrikkbygningen til tidligere Tandberg Radiofabrikk på Kjellerholen og Justervesenets bygg på Kjeller som må fremheves.

Et landemerke langs E6 er det skråstilte betongtårnet i Brånåsparken 9, bygget i 1975 av Ing. F. Selmer AS som et forsøksprosjekt i målestokk 1:5 i forbindelse med utviklingen av glideforskaliningskonstruksjoner for bygging av oljeplattformer i Nordsjøen.

Liste over automatisk fredete fornminner - Kjeller

- Nitberg vestre, 031991 – gravfelt, to gravhauger – 022127 – en gravhaug

Bevaringskategorier for kulturminnevernplan for Skedsmo kommune

Et mål med planen er å sikre at et representativt utvalg av kulturminner og kulturmiljøer i Skedsmo får et formelt vern. For å kunne foreta en slik prioritering er det utarbeidet følgende bevaringskategorier, hvor to (1 og 2) foreslår formelt vern. Kategoriseringen av de enkelte kulturminnene er fastsatt utfra de ovenfor nevnte vernekriteriene.

F. Fredet kulturminne: Automatisk fredet fornminne eldre enn 1537, automatisk fredete bygninger fra før 1650, kulturminner vedtaksfredet etter Kulturminneloven, forskriftsfredete kulturminner samt listeførte kirker.

1. Kulturminne/ -miljø med nasjonal og/eller regional betydning. Kan være fredningsverdig.
2. Kulturminne/ -miljø med stor lokal/regional betydning. Bevaringsverdig, bør sikres gjennom regulering til hensynssone bevaring.
3. Kulturminne/-miljø av lokal betydning, og/eller som har verdi som del av et større kulturminnemiljø.
4. Kulturminne/ -miljø av lokal betydning, som er endret, men som er del av et ellers verdifullt miljø, eller på annen måte har interesse.

Liste over verneverdige kulturminner - Kjeller

<i>Nr</i>	<i>Adresse</i>	<i>Type kulturminne</i>	<i>Div opplysninger</i>	<i>Vk</i>
1	Brånåsparken 9	betongtårn	Betongtårn «F Selmer» 1975	2
2	Elvengveien, Vestengveien, Gladbakveien	Boligområde «Flyvebyen»	Boligområde tilknyttet Kjeller flyplass	4
3	Fetveien 1	Industribygg	Oslo Kristne Senter, tidligere Tandberg radiofabrikk 1966	2
4	Fetveien 99	Kontorbygg	Justervesenet 1997 Houens fond, Skedsmo kommunes pris for god ark, Kristin Jarmund ark	2
5	Gladbakkveien 19	Bolighus med uthus	Tidligere direktørbolig, Kjeller flyplass 1916, 1917-18	2
6	Gladbakveien 7	Bolighus	Tidligere Befalsmesse I, Kjeller flyplass 1917	2
7	Gulenga	Bolighus	Husmannsplassen Gulenga Huset er flyttet i forbindelse med anleggsvirksomhet	3
8	Holtveien 1	Bolighus	Eikelund 34/14 Intakt liten stue, tilhørte Nitteberg østre 18 4	3
9	Instituttveien 18	Atomreaktor	Institutt for energiteknikk, Kjeller, 1951	3
10	Kirkeveien (bygn nr	Bolighus	Funkisvilla	3

	150893054)			
11	Kirkeveien 16	Bolighus	Funkisvilla	2
12	Kirkeveien 18	Bolighus	Funkisvilla	2
13	Kirkeveien 19	Bolighus	Funkisvilla	3
14	Kirkeveien 20	Bolighus	Funkisvilla	2
15	Kirkeveien 22 a	Brøter Østre, gbnr 26/2 våningshus, tun	Våningshus fra begynnelsen av 1800-tallet, driftsbygning fra ca 1900, intakt gårdstun	2
16	Kirkeveien 43	Vannreservoar , renseanlegg, bolig	Vannrenseanlegg for Kjeller flyplass fra 2. verdenskrig 1943- 44	2
17	Kirkeveien 49 og 53	Berg gård, gbnr 25/2 våningshus, stabbur, drenge­stue låve, gårdstun	Gårdstun i jordbrukslandskap Våningshus og enhetslåve i sveitserstil ca 1900, drenge­stue og stabbur fra 1800-tallet	2
18	Kjeller flyplass	Vaktbygning	1940	2
19	Kjeller flyplass	Verksted	1945	2
20	Kjeller flyplass	Kontorbygning	1922	2
21	Kjeller flyplass	Vaktbygning	1917	2
22	Kjeller flyplass	Garasje	1917	2
23	Kjeller flyplass	Bensinanlegg	1917	2
24	Kjeller flyplass	Kasselager	1930	2
25	Kjeller flyplass	Bad/badstu	1932	2
26	Kjeller gård	Selboes gravsted	1856	3
27	Kjeller gård/ 31/01	Kjeller gård Våningshus, stabbur, sidebygning, hage	Delvis intakt tun Eldre hovedbygning ombygd i 1890	2
28	Leiraveien 22	Skåvålenga, gbnr 28/5 gårdstun småbruk		3
29	Lensmann Haaversens vei 209	Østre Holt, gbnr 35/3 Våningshus,	Del av tobølt tun	4

		stabbur, driftsbygning, gårdstun		
30	Lensmann Haaversens vei 211	Vestre Holt, Våningshus (vk1), stabbur, driftsbygning, gårdstun, hage, gårdsdam	Intakt gårdstun m fredningsverdig hovedbygning fra 1700-tallet (vkl.1)	1 2
31	Riisveien 69,71,75	Ris nedre gbnr 24/1 Våningshus, sidebygn, stabbur	Delvis intakt gårdstun med bygninger fra 1800-tallet, noe ombygd	3
32	Vestre Nitberg gbnr 34/1	Vestre Nitberg, gårdstun	Intakt gårdstun i kulturlandskapet	3
33	Østre Nitberg gbnr 33/1	Østre Nitberg, gårdstun, hage våningshus, stabbur	Våningshus, stabbur	2
34	Bygningsnr 150893356,	Kontorbygg Forsvarets Forsknings- institutt (FFI)	Tidligere militærhospital 1940-45	2
35	Bygningsnr 150893380	Kontorbygg Forsvarets Forsknings- institutt (FFI)	Tidligere militærhospital 1940-45	2
36	Bygningsnr 150893267	Kontorbygg Institutt for energiteknikk (IFE)	Tidligere militærhospital 1940-45	2
37	Bygningsnr 150893275	Kontorbygg Institutt for energiteknikk (IFE)	Tidligere militærhospital 1940-45	2

6 Område 3 - Strømmen

Strømmens historie går tilbake til slutten av 1500-tallet, da de første oppgangssagene ble anlagt. Sagbruksvirksomheten ble drevet frem til dampsgene i Lillestrøm overtok rundt 1860 og etter anleggelsen av Hovedbanen i 1850 årene ble det anlagt en rekke nye bedrifter i området frem mot århundreskiftet. Særlig viktig var Strømmen Stål, Strømmen Verksted og Strømmen Trevarefabrikk. I denne perioden vokste tettstedet Strømmen fram.

Før dette besto bebyggelsen her av gårdene Vestby, Ryen, Bråte og Stalsberg med tilhørende husmannsplasser. Av gårdene er det gjenstående bebyggelse på de tre siste, mens gården Vestby allerede på slutten av 1800 tallet ble delt opp i mange mindre bruk slik som Taarnet og Brynhildsbakken, hvor bebyggelsen er bevart. På Bråte er gårdstunet med omkringliggende jordbrukslandskap bevart, mens det på Nordre og Søndre Stalsberg er bevart hovedbygninger og stabbur.

Fra industrivirksomhetens første periode er det få rester igjen, men i Sagdalsveien er det bevart flere bygninger knyttet til trevarefabrikken og til industrivirksomheten langs Sagelva, blant annet to direktørboliger, en arbeiderbolig, trevarefabrikkens forsamlingslokale, og Strømmens første skolebygning. Strømmen Staals bygninger er blitt handlesenter og fullstendig ombygd, og Strømmens Verksteds bygninger er fortsatt i bruk som industribygg, men også de er endret. En av bygningene fra ca 1880 er imidlertid ganske uendret.

I 1918 ble Strømmen egen bygningskommune, dvs at bygningsloven ble gjort gjeldende, og derved at kommunen fikk større styring med byggevirksomheten.

På begynnelsen av 1900-tallet vokste tettstedet betraktelig, i takt med industriveksten. Det ble bygget en rekke bolighus i gater anlagt på begge sider av Strømsveien, oftest i 1 ½ etasje med to leiligheter. Det ble også bygget flere offentlige bygninger som Sagdalen skole i 1919, Strømmen kirke ifra 1929 og Folkets hus i 1936.

Langs Strømsveien, dagens hovedgate på Strømmen og i perioden 1912 til ca 2000 hovedveien mellom Oslo og Lillestrøm, ble det i mellomkrigstiden bygget en rekke toetasjes trebygninger, med forretninger i første etasje og boliger i annen.

Etter 2. verdenskrig ble det reist en rekke småhusområder, dels initiert av Strømmen verksted, dels av Skedsmo boligbyggelag. Av disse er det særlig selvbyggerhusene på Nyjordet og Selvaaghusene i Strømsveien og Ekraveien som er interessante.

Kommunens nye rådhus ble bygget i Strømsveien i 1957, idag lokaler for Akershusmuseet.

Bevaringskategorier for kulturminnevernplan for Skedsmo kommune	
Et mål med planen er å sikre at et representativt utvalg av kulturminner og kulturmiljøer i Skedsmo får et formelt vern. For å kunne foreta en slik prioritering er det utarbeidet følgende bevaringskategorier, hvor to (1 og 2) foreslår formelt vern. Kategoriseringen av de enkelte kulturminnene er fastsatt utfra de ovenfor nevnte vernekriteriene.	
F. Fredet kulturminne: Automatisk fredet fornminne eldre enn 1537, automatisk fredete bygninger fra før 1650, kulturminner vedtaksfredet etter Kulturminneloven, forskriftsfredete kulturminner samt listeførte kirker.	
1.	Kulturminne/ -miljø med nasjonal og/eller regional betydning. Kan være fredningsverdig.
2.	Kulturminne/ -miljø med stor lokal/regional betydning. Bevaringsverdig, bør sikres gjennom regulering til hensynssone bevaring.
3.	Kulturminne/-miljø av lokal betydning, og/eller som har verdi som del av et større kulturminnemiljø.
4.	Kulturminne/ -miljø av lokal betydning, som er endret, men som er del av et ellers verdifullt miljø, eller på annen måte har interesse.

Liste over verneverdige kulturminner - Strømmen

<i>Nr</i>	<i>Adresse</i>	<i>Type kulturminne</i>	<i>Div opplysninger</i>	<i>Vk</i>
1	Bråtealleen 5-7 , 11-15	Bråte gård våningshus, stabbur, sidebygning, låve, gårdstun, hage	Ny låvebygning/næringsbygg med samme volum som den opprinnelige låven	2
2	Bråtebrua 1,5,7	Strømmen bygningssnekkeri bolighus og verksted- bygninger	1895 – 1916 mm (kun bolighuset som er regulert til bevaring idag)	2S
3	Ekraveien 15	Bolighus	Fra Strømmen trevarefabrikk, bolig for Kontorsjef Hammer på Trevarefabrikken 1911	2
4	Ekraveien 6a,6b,8a,8b,10a,10b,12a,1 2b,14a, 14b	Boliger	Selvaaghus bygget for arbeidere ved Strømmen verksted	3
5	Fjellhamarveien 11	Bolighus Nordre Nebben	Nordre Nebben tidl husmannsplass 1850-70	4
6	Frydenlundsgate 10	Bolighus	Småbruk Ca 1850	4
7	Frydenlundsgate 14	Bolighus	Tidligere lærerbolig/vaktmesterbolig for Sagdalen skole 1915	2
8	Frydenlundsgate 6	Bolighus	1850-70	2 S

9	Gamle Strømsvei 116	Nordre Stalsberg, gårdstun	Nordre Stalsberg gård Våningshus (1854), stabbur, hage, gårdstun	1
10	Gamle Strømsvei 120	Bolighus	Sveitserstilshus, Miljø ca 1900	3
11	Gamle Strømsvei 122	Bolighus, uthus	Sveitserstilshus med uthus ca 1900, Miljø	3
12	Gamle Strømsvei 61	Bolighus		4
13	Gamle Strømsvei 77	Bolighus	Nordli , småbruk 1800-tall	4
14	Gamle Strømsvei 80	Søndre Stalsberg, våningshus, stabbur	Søndre Stalsberg Hovedbygning, stabbur 1920	3
15	Gamle Strømsvei 96	Strømmen kirke	Strømmen kirke 1929	1 F (list efør t)
16	Guldalsgata 4a	Bolighus	Villa fra mellomkrigstiden	4
17	Guldalsgata 6	Bolighus	Villa fra mellomkrigstiden	4
18	Guldalsgata 12	Bolighus	Villa fra mellomkrigstiden	4
19	Havegata 5	Bolighus	Sveitservilla med mye dekor, antakelig rekonstruert med nye «tillegg» ca 1900	4
20	Holmsensvei 77 A	Stabbur, Vassøya	Vassøya, tidl husmannsplass stabbur 1920-tallet	3
21	Kastellveien 1,2,3,4,5,6,8,10,12,14,16, Nyjordsveien 2,4,6,8 Ekraveien 11,13 Gamle Strømsvei 81,83,85	Boligområde Nyjordet	Nyjordet selvbyggerhus Svenskehus fra 1946-48 Boliger bygd av arbeidere ved Strømmens verksted	3
22	Kroken 2	Bolighus, garasje	Villa med garasje 1929	3
23	Kroken 10	Bolighus	Jenseberget, Småbruk 1800-tall - 1923	4
24	Lerdalskroken 12	Bolighus	Arkitekttegnet enebolig bygd av tyskerbrakke rett etter krigen, arkitekt Haldor Farup Olson ca 1945-50	3
25	Nissens vei 2	Bolighus	Vertikaldelt lærerbolig 1923	2
26	Nordliveien 6	Bolighus	1914	3
27	Nygata 20	Bolighus, garasje, hage	1960-talls villa med hage	2

28	Sagbruksveien (bygn nr 150939003)	Strømmens Verksted,	Verkstedbygning i tegl Før 1880	2
29	Sagdalsveien 7	Amb gården, bolig mm	Amb gården, opprinnelig Forretnings gård med fire bygninger	4
30	Sagdalsveien 21	Bolighus	1910	4
31	Sagdalsveien 24	«Trevar'n» forsamlingshus	Strømmen Trevarefabrikks velferdsbygg, «Trevar'n 1895	2
32	Sagdalsveien 27	Bolighus	Bolig for Lorentz Segelcke (senior) ombygd Strømmen Trevarefabrikk 1901	4
33	Sagdalsveien 29	Flekken skole, Bolighus	Opprinnelig Flekken skole 1838-1867	2
34	Sagdalsveien 30a	Bolighus	Direktørbolig Strømmen trevarefabrikk 1800-tall	3
35	Sagdalsveien 33	Sagmesterbolig, Heggelund Bolighus	Ca 1830	4
36	Sagdalsveien 37	Bolighus	Brynhildsbakken, tidl gjestgiveri, småbruk 1800-tall	2
37	Sagdalsveien 42	Flaen bruk, fyrhus	Fyrhus for Flaen Bruk	2
38	Sagelva	Sagelva, miljø	Strekningen Stasjonsveien Nitelva div spor etter sagbruks og industrivirksomhet	3
39	Skolegata 1	Skolebygning	Strømmen trevarefabrikks messe, hybelhus mm 1920	1
40	Skolegata 33	Petersborg Bolighus, uthus	Toetasjes leiegård i tre med uthus, «Petersborg» ca 1900	4
41	Slettaveien 2	Bolighus	Direktørbolig Strømmen trevarefabrikk 1893	3
42	Stalsberg terrasse 2-86, 37-91	Stalsberg terrasse borettslag «Slangeblokka»	Boligblokk m/rekkehus 1960 tallet garasjeanlegg, uteoråder	2
43	Stalsberghagen gravlund	Gravlund	Klassisistisk utformet gravlund med kapell/krematorium (i Rælingen)	3
44	Statsråd Ihlens vei 56	Bolighus	Sveitservilla	2
45	Strømmen stasjon	stasjonsbygning, privatbygning	Stasjonsbygning 1901 og privatbygning 1853	1 S
46	Strømsveien 88	skole	Sagdalen skole 1919	2
47	Strømsveien 68	museum	Akershusmuseet tidligere Skedsmo rådhus 1957	2
48	Strømsveien 77,	Apoteket, Forretningsgård	Ca 1925	2 S

49	Strømsveien 79A	Forretningsgård		2S
50	Strømsveien 81	Forretningsgård	Forretningsgård i mur	2S
51	Strømsveien 83	Forretningsgård	Forretningsgård i mur	2S
52	Strømsveien 85	Meierigården Forretningsgård	Forretningsgård i mur	2S
53	Strømsveien 84	Bolighus	Høibrobakken, tidligere husmannsplass 1800-tall	2S
54	Strømsveien 99a,b,c,d, 101a,b,c,d	Bolighus	Selvaaghus, bygd for arbeidere ved Strømmens Verksted	4
55	Strømsveien 138	uthus	Uthus ca 1900	3
56	Strømsveien 140	Bolighus	Bolig 1911	3
57	Strømsveien 61	Folkets hus	Bygget som «Samfundsbygningen» i 1936	3
58	Tårnveien 4-6	Bolighus	«Tårnet» Sagmesterbolig/husmannspl./småb ruk 1800-tall	3

7 Område 4 - Skjetten

Området er idag delt i to av E6 med det tett befolkede Skjettenområdet, bestående av gårdene Skjetten, Ryen, Stav, Nordby, Valstad, Melby og Hvam. Dette området er i all hovedsak utbygd med boliger og næringsvirksomhet. På vestsiden av E6 ligger gårdene Hellerud, Kragerud, Fletstein, Lahaug, Karterud, Luke og Vestre Tærud. Dette området har i større grad intakte landbruksområder, samt Gjelleråsen som er en del av marka.

Skjetten og Ryen var i lange tider viktige gårder i Skedsmo. Mange betydningsfulle familier har eid stedene, og la grunnlaget for den industrielle utviklingen i Sagdalen og Strømmen. Foruten en rekke sager i vassdraget var det på 1700-tallet teglverk ved Øvre Ryen. De to Skjettengårdene er revet, mens hovedhuset på nedre Ryen er bevart. Av mange mindre bruk som ble skilt ut fra Ryen er to teglsteinsbygninger in Skjettenveien, Friedheim og Jordet fra slutten av 1700-tallet, bygget av stein fra teglverket på Ryen. På Stav, Nordby og de to Valstadgårdene er det verneverdige gårdstun.

På Skjettentoppen, ved krysset Skjettenveien - Nordbyveien, ble det i 1860-årene bygget distriktsfengsel. Senere ble det benyttet som sinnsykeasyl, og er idag hotell.

På området Breidablikk på Skjetten ble det rundt 1950 igangsatt bygging av selvbyggerhus. De første 13 husene ble bygget av tørkede leirblokker, laget av leire fra byggetomta. Årsaken til materialvalget skyldes knapphet på byggematerialer.

På begynnelsen av 1970 tallet ble Skjettenbyen bygget. Utbyggingen var et resultat av en nordisk arkitektkonkurranse og resulterte i at 1100 rekkehusboliger og 600 blokkleiligheter ble reist i løpet av få år. Rekkehusene besto av moduler og kunne bygges på etter behov.

Over Gjelleråsen gikk hovedveien fra Oslo/Kristiania mot nord og øst. Veitraseen har gått der fra forhistorisk tid og var også strategisk viktig. Vest i området ligger skanser fra den store nordiske krig, og på jordene til Lahaug var det skyttergraver og brystvern som var deler av samme forsvarsanlegg. Omkring 1770 ble veitraseen omlagt over åsen og gikk nå over til Skillebekk i Oslo. I 1870-årene ble veien igjen omlagt i det som var hovedvei til Trondheim frem til ny motorvei ble bygget i 1970-årene.

Hellerud er blant de største gårdene på Romerike og ble overtatt av Selskapet for Norges Vel i 1946. På Kråkerud er våningshus og stabbur godt bevart fra tidlig på 1800-tallet.

På Lahaugmoen er det bevart et telthus fra 1700-tallet, samt flere bygninger rundt ekserserplassen, bygget av tyskerne under annen verdenskrig. Flere av disse er fredet.

Liste over automatisk fredete fornminner - Skjetten

- Gjelleråsen, 022116- en skanse, 022117 -en skanse, 012730 - gravfelt, to hauger, 012728 - veianlegg, 076731 - gravrøys, 115041 – 3-5 gravrøyser, vei, 041986 - gravrøys, 031982 - hustuft
- Kråkerud v/Åros bro, 097746 - hulvei

Bevaringskategorier for kulturminnevernplan for Skedsmo kommune	
Et mål med planen er å sikre at et representativt utvalg av kulturminner og kulturmiljøer i Skedsmo får et formelt vern. For å kunne foreta en slik prioritering er det utarbeidet følgende bevaringskategorier, hvor to (1 og 2) foreslår formelt vern. Kategoriseringen av de enkelte kulturminnene er fastsatt utfra de ovenfor nevnte vernekriteriene.	
F. Fredet kulturminne: Automatisk fredet fornminne eldre enn 1537, automatisk fredete bygninger fra før 1650, kulturminner vedtaksfredet etter Kulturminneloven, forskriftsfredete kulturminner samt listeførte kirker.	
1.	Kulturminne/ -miljø med nasjonal og/eller regional betydning. Kan være fredningsverdig.
2.	Kulturminne/ -miljø med stor lokal/regional betydning. Bevaringsverdig, bør sikres gjennom regulering til hensynssone bevaring.
3.	Kulturminne/-miljø av lokal betydning, og/eller som har verdi som del av et større kulturminnemiljø.
4.	Kulturminne/ -miljø av lokal betydning, som er endret, men som er del av et ellers verdifullt miljø, eller på annen måte har interesse.

Liste over verneverdige kulturminner - Skjetten

<i>Nr</i>	<i>Adresse</i>	<i>Type kulturminne</i>	<i>Div opplysninger</i>	<i>Vk</i>
1	Alingsåsveien Glostrupveien 1-148 Karisveien 3-222 Landskronaveien 1-507 Nordbyveien 19-203 Rihimekiveien Tårnbyveien 1-517	Skjettenbyen	Boligområde fra 1969-73 med rekkehus og blokker Arkitekter: Nils-Ole Lund og Hultberg, Resen & Thone-Holst	3
2	Bråteveien 198	Hellerud gård, hovedbygning		4
3	Elverhøyveien 22	Elverhøy, bolighus	Sveitserstilsvilla	2
4	Gjelleråsen vegmiljø Tre generasjoner veier over Gjelleråsen.	veimiljø	Ridevei ca 1500 kjørevei 1770 RV22 1874	F 1 4
5	Granneveien 22	Valstadbråten, institusjon	Valstadbråten, Opprinnelig rekonvalesenthjem for ubemidlede damer	2
6	Johan Svendsens vei Richard Nordraaks vei Kiellands vei	Breidablikk, boligområde	Breidablikk 47 selvbyggerhus fra 1949-62, seks av husene er bygget av leirblokker	2 1
7	Kaptein Koss vei	Telthus	Telthus Lahaugmoen	F
8	Kragerudveien 33	Kråkerud, våningshus,	1800-tall	2

		stabbur		
9	Lahaugmoveien 30 a og b	vaktbygning	Lahaugmoen ekserserplass, Vaktbygning 1940-45	F eks t
10	Lahaugmoveien 30a- b,31,32,33,34,38,39, 42,44 Kaptein Koss vei 8-10	Ekserserplass, miljø	Lahaugmoen ekserserplass med diverse bygninger 1940-45	2S
11	Lahaugmoveien 33	offisersmesse	Lahaugmoen ekserserplass, Offisersmesse 1940-45	F
12	Lahaugmoveien 39	administra- sjonsbygning	Lahaugmoen ekserserplass, administrasjonsbygning 1940-45	F eks t
13	Landskronaveien 521	Valstadbakken, Bolighus	Tidligere husmansplass,	4
14	Lukeenga	Lukeenga, speiderhytte	Tidligere husmannsplass	3
15	Nordby gård	Nordby gård, gårdstun		4
16	Nordbyveien 20	Smie, Stav gård	Stav gbnr 73/1	3
17	Nordbyveien 226	Solvang, gårdstun		4
18	Nordbyveien 3b	bolighus	Arkitekttegnet villa fra etterkrigstiden	2
29	Nordbyveien 8	Stav gård, gårdstun	Stav gård	4
20	Skjjettenveien 18	Ryen gård, bolighus, hage	Tidligere Ryen gård	2
21	Skjjettenveien 44	Stav distriktsfengsel, hotell	Hotell, tidligere Stav distriktsfengsel	2
22	Skjjettenveien 50 b	Bolighus	Funkisvilla	3
23	Skjjettenveien 52a	Bolighus	Funkisvilla	3
24	Skjjettenveien 78a	Svømmehall, skjjetten skole	Svømmehall Skjjetten skole 1970-75	2
25	Skjjettenveien 54	Jordet Småbruk/sagme sterbolig	Jordet Småbruk/sagmesterbolig 1790	2
26	Skjjettenveien 68, Skjjettenveien 70 a, Grinda 3	Grinda/ Fridheim, Villa, hage, stabbur, peisestue, bolig	Villa Fridheim på eiendommen Grinda Stabbur og peisestue fra Strømmen trevarefabrikk Opprinnelig Funksjonærbolig på Ryen teglverk 1793/1880	1

27	Solvangen 2-140	Solvangen atrimhus	Solvangen, atriumhus	3
28	Valstad gbnr 71/1	Valstad gårdstun	Tun m/våningshus fra 1700-t all, stabbur og låve	2
29	Valstad gbnr 71/2	Valstad gårdstun	Intakt gårdstun i sveitserstil ca 1900	3
30	Valstadsvingen 24	Valstad bolighus	Valstad gård, våningshus på tidl. bnr 3	4

8 Område 5 - Skedsmokorset

Består av området rundt Skedsmo kirke på sørsiden av motorveien, samt de nordvestlige områdene av Skedsmo rundt Skedsmokorset.

Skedsmovollen kulturmiljø har kulturminner fra forhistorisk tid og frem til idag. Et større gravfelt med nærmere 20 gravhauger ligger ved Sten-Tærud skole. Like ved ligger Skedsmo kirke, med deler fra middelalderen. Her møttes de gamle veiene oldtidsveien/Kongeveien og Holtveien ved Vestvollen, rett vest for kirken. Den østre delen av oldtidsveien, Farseggen er svært lite endret og er automatisk fredet. Gården Skedsmovollen ble prestegård i 1883. Den har hovedbygning fra slutten av 1850-årene i tidlig sveitser-stil, forpakterbolig fra 1700-tallet, bygget til og endret flere ganger på 1800-tallet, stabbur med ukjent alder, ombygget i 1860. Disse er fredet.

Forøvrig er det flere verneverdige bygninger på her, Sten skole, Tingvoll med lokale for Skedsmo sparebank og det gamle kommunelokalet. På de tre andre brukene er det også verneverdige bygninger. På Vestvollen er bevart hovedbygningen fra 1850, veslebygning og stabbur, på Nordre Nordvollen er det hovedbygning angivelig fra 1600-tallet og på Søndre Nordvollen er det bevart et steinfjøs fra 1862.

Huseby har vært en sentral gård i Skedsmo i alle fall siden 1000 tallet, og muligens tidligere. Gården var prestegård fram til 1883 og deretter fattiggård inntil gamlehjemmet Skedsmotun ble bygget i 1924. Skedsmo bygdemuseum ble etablert på Huseby i 1937. Tettstedet Skedsmokorset vokste opp rundt veikrysset som dannes av Trondhjemsveien og Gjerdrumsveien mot nordvest og Kirkeveien mot sydøst. Her ligger det også en godt bevart bensinstasjon fra 1930 årene.

Områdene rundt Skedsmokorset er preget av nyere boligbygging, men i de nordvestlige områdene langs veiene til Nannestad og Nittedal, er det relativt intakte jordbruksområder. En rekke gårdstun har verneverdig bebyggelse. I nord ligger Leikvoll med hovedbygningen fra 1866 og stabbur fra 1750, tidligere kornmagasin for bygda som opprinnelig stod ved Huseby. På Nordre Holm er hovedbygningen fra 1820-årene bevart, sterkt ombygd. Småbruket Sandbakken er et godt bevart gårdstun i sveitserstil, det samme er tunet på Nedre Skolsegg. På Nordre Brånås er det bevart en hovedbygning fra ca 1820 og på Søndre Brånås et stabbur i tidlig sveitserstil fra 1867.

Liste over automatisk fredete fornminner – Skedsmokorset

- Farseggen, 112259 - oldtidsvei/hulvei
- Vardåsen, 070562 - gravrøys
- Nordre Holm/Nordli, 070577 - gravrøys
- Sten Tærud, 080237 – 17 gravhauger, 012735 to gravhauger
- Skedsmo kirkested, 085451 middelalderkirkested
- Brånås, 070575 – 9-10 gravhauger, hulvei, 070574 - gravrøys
- Nedre Skolsegg, 115056 - veianlegg
- Solberg, 031995 - gravhaug, 022130 - gravrøys
- Myrhaug v/Solberg, 022132 – røysfelt/røys, uavklart
- Øvre Skolsegg, 022128 - gravrøys

Bevaringskategorier for kulturminnevernplan for Skedsmo kommune	
Et mål med planen er å sikre at et representativt utvalg av kulturminner og kulturmiljøer i Skedsmo får et formelt vern. For å kunne foreta en slik prioritering er det utarbeidet følgende bevaringskategorier, hvor to (1 og 2) foreslår formelt vern. Kategoriseringen av de enkelte kulturminnene er fastsatt utfra de ovenfor nevnte vernekriteriene.	
F. Fredet kulturminne: Automatisk fredet fornminne eldre enn 1537, automatisk fredete bygninger fra før 1650, kulturminner vedtaksfredet etter Kulturminneloven, forskriftsfredete kulturminner samt listeførte kirker.	
1.	Kulturminne/ -miljø med nasjonal og/eller regional betydning. Kan være fredningsverdig.
2.	Kulturminne/ -miljø med stor lokal/regional betydning. Bevaringsverdig, bør sikres gjennom regulering til hensynssone bevaring.
3.	Kulturminne/-miljø av lokal betydning, og/eller som har verdi som del av et større kulturminnemiljø.
4.	Kulturminne/ -miljø av lokal betydning, som er endret, men som er del av et ellers verdifullt miljø, eller på annen måte har interesse.

Liste over verneverdige Kulturminner - Skedsmokorset

<i>Nr</i>	<i>Adresse</i>	<i>Type kulturminne</i>	<i>Div opplysninger</i>	<i>Vk</i>
1	Brånås nordre gbnr 39/1	Brånås nordre, våningshus	Ca 1820	2
2	Brånås søndre gbnr 40/1	Brånås søndre, stabbur	1867	2
3	Farseggen	Farseggen, Miljø, veitrasé	To gårdstun langs øvre del av veien veianlegg aut fredet	F 4
4	Gjerdrumsveien 135	Leikvoll, gårdstun		3
4B	Gjerdrumsveien 135	Leikvoll, stabbur	Stabburet er Skedsmos tidligere kornmagasin, 1750	
5	Gjoleidveien 10	Skedsmo Kommunelokale	Tidligere kommunelokale for Skedsmo	3
6	Gjoleidveien 9	Tingvoll, samfunnshus/ grendehus	Tidlige lokale for Skedsmo sparebank	3
7	Holm nordre gbnr 53/4	Holm nordre, gårdstun		4
8	Husebyveien 18	Skedsmotun, institusjon	Skedsmotun bo og behandlingssenter ,gammel hovedbygning 1924	3
9	Husebyveien 9	Skedsmo bygdetun	Huseby, bygdetun Tun Hovedbygning	1 1

			Drengestue Stabbur Smie «Nebben» Grisehus Låve	1 1 2 2 2 2
10	Lund gbnr 37/4	Lund, gårdstun	Ca 1900	4
11	Nedre Skolsegg gbnr 44/1	Nedre Skolsegg, gårdstun	Sveitserstils-anlegg med våningshus, sidebygning, driftsbygning, utedo, stabbur	2
12	Nordvollveien 1-3	Nordre Nordvollen gårdstun		3
12b	Nordvollveien 1-3	Nordre Nordvollen våningshus	Angivelig fra 1600-tallet ?	2
13	Nordvollveien 2-4	Søndre Nordvollen gårdstun		3
13	Nordvollveien 2-4	Søndre Nordvollen steinfjøs	1862	2
14	Rishagen gbnr 19/5	Rishagen, husmannsplass	Intakt husmannsstue 1800-tall	2S
15	Sandbakken gbnr 37/9	Sandbakken, gårdstun		3
16	Skedsmo kirke	Skedsmo kirke		F
17	Skedsmo kirke gravkapell	gravkapell		3
18	Solbergveien 149	Fossum, gårdstun		3
19	Solbergveien 16	Tærud skole, uthus	Skolebygning i sveitserstil fra 1912	2S
20	Solbergveien 171	Ringnes nedre, gårdstun		4
21	Solbergveien 22	bolig	Tærud gamle skole fra 1868, ombygd	3
22	Solbergveien 3	Midtskog, gårdstun		4
23	Solbergveien 57	Tærudstuen gårdstun		3
24	Sten menighetshus	Sten menighetshus	Sten gamle skole 1904	3(2)
25	Tomtveien 12	Tomt, gårdstun		4
26	Trondheimsveien 111	Bensinstasjon, verksted	Funkis bensinstasjon fra 1937 og verkstedbygning	2
27	Vestvolden 21/2	Vestvolden, gårdstun/boliger	Tidligere gårdstun, nå omgjort til boliger	3

28	Vestvollveien 50, 54	Skedsmo prestegård, Skedsmovollen	Hovedbygning, drengestue og stabbur er fredet, gårdstunet er regulert til bevaring	F 2S
29	Skedsmovolden kulturmiljø	Område	Skedsmovolden, Nordvolden, Skedsmo kirke/kirkested, Tingvold, Sten skole(menighetshus), Kommunelokale, Gravfelt	2

9 Område 6 - Leirsund–Asak

Asakgårdene er blant de eldste gårdene i Skedsmo og ligger på en morenerygg med utsyn over hele kommunen. Gårdene har tidligere hatt stor betydning. Her er det gjort funn fra steinalder og jernalder. Asak var kirkested i middelalderen, og rester etter kirken er bevart. Her er også et større gravfelt med rundt 16 gravhauger. Flere av Asakgårdene har verneverdige bygninger og gårdstun.

Øst for Asak ligger gårdene Kopperud, Kongsrud, Torgunrud og Brandrud, med verneverdig bebyggelse på Kongsrud, og på Ballerud under Branderud.

På Rudskulen, Skansen og Farshatten er det rester etter bygdeborger fra folkevandringstiden (ca. 400-600 e.Kr.).

Leirsund var opprinnelig sundsted over Leira. Bonden på gården var sundmann ved siden av gårdsdriften. Oldtidsveien og senere Kongeveien gikk over eiendommen, slik at ferjedrift og gjestgiveri på gården ble en forholdsvis lukrativ virksomhet. Herfra gikk også veien østover mot Fet over Asak. Da jernbanen kom på 1850-tallet ble det grunnlag for en større næringsvirksomhet rundt Leirsund stasjon. Sagbruk og mølle var blant de største foretagende som ble startet. I tillegg ble det bygget flere landhandleriet og lokaler for postkontor og jernbanen. Med grunnskoleloven av 1860 ble det i 1864 bygget en fast skolebygning på Asak.

Liste over automatisk fredete fornminner – Leirsund-Asak

- Rudskulen, 031985 - bygdeborg
- Farshatten, 070580 - bygdeborg
- Skansen, 031984 - bygdeborg
- Asak kirkested, 041993 - middelalderkirkested/ruin
- Asak gravfelt, 080232, 051716 – gravfelt, 35 gravhauger, fire hulveier

Bevaringskategorier for kulturminnevernplan for Skedsmo kommune
Et mål med planen er å sikre at et representativt utvalg av kulturminner og kulturmiljøer i Skedsmo får et formelt vern. For å kunne foreta en slik prioritering er det utarbeidet følgende bevaringskategorier, hvor to (1 og 2) foreslår formelt vern. Kategoriseringen av de enkelte kulturminnene er fastsatt utfra de ovenfor nevnte vernekriteriene.
F. Fredet kulturminne: Automatisk fredet fornminne eldre enn 1537, automatisk fredete bygninger fra før 1650, kulturminner vedtaksfredet etter Kulturminneloven, forskriftsfredete kulturminner samt listeførte kirker.

1.	Kulturminne/ -miljø med nasjonal og/eller regional betydning. Kan være fredningsverdig.
2.	Kulturminne/ -miljø med stor lokal/regional betydning. Bevaringsverdig, bør sikres gjennom regulering til hensynssone bevaring.
3.	Kulturminne/-miljø av lokal betydning, og/eller som har verdi som del av et større kulturminnemiljø.
4.	Kulturminne/ -miljø av lokal betydning, som er endret, men som er del av et ellers verdifullt miljø, eller på annen måte har interesse.

Liste over verneverdige kulturminner – Leirsund-Asak

<i>Nr</i>	<i>Adresse</i>	<i>Type kulturminne</i>	<i>Div opplysninger</i>	<i>Vk</i>
1	Asak kirkeruin	Asak kirkeruin		Aut F
2	Asak mellom gbnr 7/1	Heiss familiegravsted	ca 1820	2
3	Asak mellom gbnr gbnr 7/1	Asak mellom gårdstun		3
4	Asak vestre gbnr 6/1	Asak vestre gårdstun		3
5	Asak østre nigarn gbnr 5/1	Asak østre, nigarn, gårdstun		3
6	Asak østre østigarn gbnr 5/2	Asak østre østigarn, gårdstun		3
7	Asakenga	Asakenga	Tidligere Husmannsplass (tilhører Asak øvre, Mellomstua gbnr 8/5)	4
8	Ballerud gbnr 4/47	Ballerud, våningshus, potetkjeller	Våningshus 1890, potetkjeller	4
9	Benestadvillaen gbnr 7/6	Benestadvillaen, fritidsbolig	Sommerhus for familien Benestad, tidlig 1900-tall	3
10	Branderudveien 215	Asakbråten, gårdstun		3
11	Branderudveien 9	Bolighus	Gbnr 10/14 (flyttet fra Nordkongsrud)	3
12	Branderudveien 91	Asak skole	Asak skole, gamlebygningen	3
13	Branderudvn 25	Bolighus, uthus	sveitserstilshus m/uthus ca 1900	3
14	Bøhler	Sandsporet	Jernbanespor Bøhler «sandsporet» med Sandharpe ved omlastingsspor	3
15	Bøhlerveien 115	Bøhler nedre, gårdstun		3
16	Engervn 11	Sundstuen,	Sundstuen , opprinnelig	4

		bolighus	sundmannsbolig Funkishus, ombygd sveitserstilshus	
17	Farseggen 5,7	Leirsund gård, gårdstun		4
18	Gotaasvillaen gbnr 6/7	Gotaasvillaen, fritidsbolig	Sommerhus for familien Gotaas tidlig 1900-tall	2
19	Heissbageveien 6	Bedehus	Bedehus, 1920 tallet	3
20	Kjusløkka 5	Smie/verksted	Smie/verksted påbygd som bolig	4
21	Kongsrud gbnr 2/16	Kongsrud, gårdstun	Vån 1877 stabbur og fjøs (tidligere gbnr 2/1)	2
22	Kongsrud søndre gbnr 2/2	Kongsrud søndre, steinfjøs		3
23	Leirsund	bro	Bro over Leira, 1929	3
24	Rolf Olsensv 168	Heiss villaen	Flyttet fra Mellem Asak i 1870 årene	4
25	Sundstuvn 2	Bolighus,	Opprinnelig Landhandel, ca 1870	2
26	Sundstuvn 4	Leirsund stasjon	Tidligere Leirsund stasjon (1863) omb? 1938-39	2S
27	Sundveien 24	Bolighus	Landhandleri, ombygd på 1920 tallet	2
28	Sundveien 7	Bolighus	Gbnr 10/38 Svært ombygd hus Leirsund	4
29	Sundvn 15	Bolighus	Sveitserstilshus i 2 1/2 etg	2
30	Sundvn 22	Bolighus	Sterkt ombygd Tidligere disponentbolig for trevarefabrikken	4